

Kontrastivna analiza hrvatskih i engleskih frazema sa sastavnicom boja

Cindrić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:159053>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ivana Cindrić

**Kontrastivna analiza hrvatskih i engleskih
frazema sa sastavnicom boja**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ivana Cindrić
Matični broj: 0009058953

Kontrastivna analiza hrvatskih i engleskih frazema sa sastavnicom boja

DIPLOMSKI RAD

Studij: Hrvatski jezik i književnost/Engleski jezik i književnost

Mentorica: dr. sc. Marija Turk

Sumentorica: dr. sc. Branka Drljača Margić

Rijeka, rujan 2015.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Frazeologija i frazemi.....	2
2. 1. Obilježja i struktura frazema.....	3
2. 2. Podrijetlo i oblik frazema	6
2. 3. Frazemi u engleskoj literaturi	8
3. Metodologija rada.....	9
4. Boje kao sastavnice frazema	10
5. Kontrastivna analiza	12
5. 1. Razine ekvivalencije	14
5. 2. Crna boja kao sastavnica frazema.....	15
5. 3. Bijela boja kao sastavnica frazema.....	21
5. 4. Crna i bijela boja kao sastavnice frazema.....	27
5. 5. Siva boja kao sastavnica frazema	28
5. 6. Crvena boja kao sastavnica frazema.....	29
5. 7. Plava boja kao sastavnica frazema	33
5. 8. Zelena boja kao sastavnica frazema	36
5. 9. Žuta boja kao sastavnica frazema	39
5. 10. Ružičasta boja kao sastavnica frazema.....	41
5. 11. Smeđa boja kao sastavnica frazema	43
5. 12. Purpurna/ljubičasta boja sastavnica frazema.....	43
6. Zaključak	44
<i>Sažetak</i>	45
<i>Ključne riječi</i>	45
<i>Izvori</i>	46
<i>Literatura</i>	47

1. Uvod

Boje su sastavni dio svega onoga što nas okružuje. Za postojanje boja potrebna su tri temeljna elementa, a to su svjetlo, predmet na koji ono pada, te biće (čovjek ili životinja) koje posjeduje složeni biološki mehanizam koji se sastoji od oka i mozga. Osim biološkog, one su nezaobilazan kulturološki fenomen jer su povezane sa simboličkim sustavima. U mnogim kulturama predstavljaju planete, strane svijeta ili božanstva (Opašić i Spicijarić 2010: 121). Njima se izražava politička, vjerska ili nacionalna pripadnost, te društveni status. One su, dakle, i sredstvo komunikacije. Kao predmet proučavanja zanimljive su bile mnogim strukama: fizici, kemiji, antropologiji, psihologiji, likovnoj umjetnosti, ali i lingvistici, jer jezik odražava čovjekovu izvanjezičnu stvarnost. Njihova simbolika koristi se u jezičnoj tradiciji, što se posebno očituje u narodnim poslovicama i izrekama (Škara 1995: 455). U svakoj društvenoj zajednici postoje asocijacije koje se povezuju s određenom bojom. Njihova je simbolika uglavnom univerzalna unatoč nekim manjim razlikama (Opašić i Spicijarić 2010: 121).

Ako se na boje gleda sa semantičkog aspekta, može se utvrditi kako je područje njihova nazivlja vrlo promjenjivo. Spektar boja različito se dijeli i imenuje u različitim jezicima, stoga postoji i različit broj osnovnih riječi za boje (Kapović 2009: 163). Dok s jedne strane postoji niz naziva, s druge strane svjedoči se situacijama koje upućuju na nedostatak odgovarajućeg naziva. Također, pri imenovanju boja nerijetko dolazi i do komunikacijskog nesporazuma jer sugovornici pod spomenutim nazivom ne podrazumijevaju isti referent (Brbora 2005: 112). Hrvatska riječ *boja* turskog je podrijetla (tur. *boya*), a ista se javlja i u drugim jezicima, poput bugarskog, makedonskog i albanskog. Stare hrvatske, tj. slavenske riječi za boju bile su *mast* i *cvijet* (u ruskom je jeziku i danas to naziv za *boju*) (Kapović 2009: 163; Opašić i Spicijarić 2010: 122). Engleska riječ za *boju* je *colour* (ili *color* u američkom engleskom), a

preuzeta je iz latinskog jezika u kojemu je riječ *color* također označavala *boju*, a bila je povezana s glagolom *celo* što znači *kriti* (Kapović, 2009: 163; Opašić i Spicijarić 2010: 122). Prema tome, boja je ono što *skriva* ili *prekriva* nešto.

Frazemi su dio svakoga jezika. Često ih je teško razumjeti ili prevesti na drugi jezik jer njihovo značenje ne odgovara značenju svih ili nekih sastavnica. Zbog svoje slikovitosti odražavaju specifičnosti pojedinih naroda i kultura. Kao što je već ranije naglašeno, boje igraju važnu ulogu u čovjekovom svakodnevnom životu, pa stoga postoji značajan broj frazema sa sastavnicom boja, kako u hrvatskom, tako i u drugim jezicima. Cilj je ovoga diplomskoga rada kontrastivnom analizom utvrditi sličnosti i razlike između hrvatskih frazema sa sastavnicom boja te njihovih engleskih ekvivalenata.

2. Frazeologija i frazemi

Frazeologija je grana lingvistike koja se bavi proučavanjem frazema, odnosno ustaljenih sveza riječi čije značenje nije zbroj pojedinačnih značenja njihovih sastavnica jer je jedna ili više njih izgubila svoje osnovno značenje. Posljednjih se desetljeća ovoj jezikoslovnoj disciplini posvećuje sve više pozornosti. Razlog tome je što se tek polovicom prošloga stoljeća počela izdvajati iz leksikologije. Prijelomni događaj zbilo se 1947. godine kada je ruski jezikoslovac Viktor Vladimirovič Vinogradov objavio svoj rad *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* (Fink-Arsovski 2002: 6). Njezin razvoj započeo je na području bivšega Sovjetskog Saveza gdje su počeli izlaziti brojni frazeološki rječnici. Ubrzo se frazeologija proširila i na ostale slavenske zemlje, među kojima i na Hrvatsku u kojoj se počela proučavati početkom 70-ih godina 20. stoljeća, a njezin razvoj potaknula je Antica Menac (Fink-Arsovski 2002: 6).

2. 1. Obilježja i struktura frazema

U hrvatskoj terminologiji za osnovnu jedinicu frazeologije ustalio se termin frazem, koji će se koristiti i u ovome radu.

Frazemi mogu nastati na osnovi slobodnih sveza riječi. U slobodnim svezama svaka sastavnica zadržava svoje značenje. Iz toga proizlazi da značenje cijele sveze predstavlja zbroj značenja pojedinih sastavnica. Takve se sveze stvaraju u govornom procesu na način da govornik slobodno bira sastavnice sveza prema značenju koje im želi dati (Menac 2007: 9). Kao primjer može se navesti sveza *pisati pismo*. U njoj svaka sastavnica zadržava svoje značenje, a govornik tijekom govornog procesa odlučuje hoće li reći *oproštajno pismo*, *ljubavno pismo*, *kratko pismo* i sl. Navedenu svezu upotrijebit će onda kada mu je potrebno spojiti značenje riječi *pisati* te riječi *pismo*. Frazem, odnosno frazeološka sveza nastat će desemantizacijom, tj. semantičkom preoblikom svih ili dijela frazeoloških sastavnica pa stoga razlikujemo potpunu i djelomičnu desemantizaciju (Fink-Arsovski 2002: 7). Potpuna desemantizacija podrazumijeva da su „sve komponente u sastavu frazema semantički preoblikovane, tj. da se frazeološko značenje izražava na posve drugačiji način, da se pri definiranju frazema ne služimo ni jednom frazeološkom sastavnicom“ (Fink-Arsovski 2002: 7). Djelomična desemantizacija znači da su samo neke sastavnice izgubile svoje značenje, a one čije je značenje ostalo isto koriste se pri određivanju značenja frazema. Kao primjer za to može se uzeti slobodna sveza *desna ruka*. Ona nastaje u govornom procesu tijekom kojeg govornik bira riječi koje odgovaraju traženom značenju. Svaka od dviju sastavnica zadržava svoje značenje i takva sveza može ući u rečenicu, npr. *Slomila je desnu ruku*. No ako je u toj istoj svezi došlo do promjene značenja pridjeva *desna* i imenice *ruka*, odnosno do desemantizacije, tada ona više nije slobodna, već frazeološka. U tom slučaju pridjev *desna* više ne označuje položaj u prostoru, a imenica *ruka* dio tijela. Oni mijenjaju svoj značenjski status i postaju sastavnice frazema. U

prvoj etapi one se „semantički prazne da bi u sljedećoj etapi frazem kao cjelina dobio novo značenje“ (Fink-Arsovski 2002: 7). Takva novonastala sveza rabi se u gotovu obliku i govornik ne može mijenjati njezine sastavnice, a ima značenje „vjerni pomoćnik“ (Menac 2007: 10). Ona može ući u sastav rečenice *Ona je njezina desna ruka*. Ipak, u dubinskoj se strukturi zadržala slikovitost poruke koja pomaže pri formiranju i dešifriranju frazeološkoga značenja, kojeg je motivirala činjenica da većina ljudi poslove obavlja desnom rukom. Jelena Djekić (2014: 8) ističe slikovitost kao jednu od važnijih obilježja frazema.

Dakle, u frazeološkim svezama dolazi do promjene ili gubitka značenja svih ili nekih sastavnica (najmanje jedne od njih), pa značenje cijele sveze ne predstavlja zbroj značenja pojedinih sastavnica. Frazeološke sveze, odnosno frazemi, rabe se kao gotove i cjelovite jedinice. Za razliku od slobodnih sveza, one se ne stvaraju u govornom procesu, već su govorniku unaprijed poznate, bilo da ih je usvojio ili naučio (Fink-Arsovski 2002: 6; Menac 2007: 9). U materinskom se jeziku uče spontano, a u stranome ciljano. Njih govornik ne sastavlja, već ih upotrebljava u gotovom obliku koji mu je otprije poznat, kao i njihovo značenje. Frazem se sastoji od najmanje dviju sastavnica, i to od dviju autosemantičkih¹ ili od kombinacije autosemantičke i sinsematičke² riječi (Fink-Arsovski 2002: 6).

Frazemima je svojstvena i metaforičnost. To znači da frazemi nemaju doslovno, već preneseno značenje koje se stječe frazeologizacijom.³ Bitna značajka frazema je i njihova snažna ekspresivnost „jer frazem predstavlja ekspresivan način da se kaže nešto što se moglo reći i neutralnim jezičnim izrazom“ (Djekić 2014: 8). Osim svog osnovnog značenja frazemi imaju i dodatna, konotativna značenja koja govore o emocijama ili stavu govornika koji

¹ Autosemantičke riječi su punoznačne riječi koje mogu stajati samostalno

² Sinsemantičke riječi su nepunoznačne riječi koje ne mogu stajati samostalno, već se oslanjaju na punoznačne riječi

³ Frazeologizacija je proces u kojem se slobodna sveza riječi preoblikuje u frazeološku, tj. u frazem.

ih rabe (Menac 2007: 20; Djekić 2014:8). Antica Menac (2007: 20) navodi konotativna značenja odobravanja, neodobravanja, humora i svečanog tona. Iz konotativnosti proizlaze i pragmatičke funkcije frazema koje se odnose na „posebne mogućnosti utjecaja frazema na podupiranje namjere pošiljatelja“ (Djekić 2014: 8). To znači da frazemi, osim što daju informaciju o stavu govornika prema izrečenome, mogu upućivati i na socijalne odnose među sudionicima komunikacije ili mogu potaknuti misaone procese u slušatelja svojom slikovitošću izraza (Djekić 2014: 8).

Postoje i skupovi riječi koji su u pravom značenju slobodne sveze, a u prenesenom frazemi. Takvi su primjerice skupovi *biti na konju*, *uzeti u svoje ruke* i sl.

U pravilu je struktura frazema vrlo čvrsta jer se oni reproduciraju u unaprijed određenom obliku (Menac 2007: 11). Zbog toga se njihove sastavnice ne osjećaju kao riječi sa samostalnim značenjem, te se značenje frazema ne može izvesti iz njihovog značenja. Čvrsta struktura frazema podrazumijeva i činjenicu da sastavnice frazema ne mogu mijenjati svoj poredak, tj. on je u frazemu uvijek stabilan. Primjerice, ne može se reći *novce i ovce* umjesto *ovce i novce* ili *usred dana bijela* umjesto *usred bijela dana*.

Pojedina sastavnica frazema u većini se slučajeva ne može zamijeniti nekom drugom riječju. Međutim, neki frazemi imaju svoje inačice. Ono što u inačicama može alternirati također je zadano. Ponekad se jedna od sastavnica frazema može zamijeniti riječju s kojom je u sinonimskom odnosu (npr. *bojati se (plašiti se) svoje sjene*, *vrag (đavo) bi ga znao*), ili riječju koja joj je semantički bliska (npr. *dobiti po njušci (zubima)*, *kao da se bunike (ludih gljiva) najeo*). Postoje i frazemi čija se sastavnica zamjenjuje riječju koja joj nije bliska po značenju. Takvi su primjerice frazemi *gledati kao tele u nova (šarena) vrata* ili *kud svi Turci, tud i mali (ćoravi) Mujo*. Ponekad se može naići i na frazeme koji su po svojem značenju i strukturi identični, ali u njima se mogu pronaći različite sastavnice koje imaju jednako značenje, a potječu iz različitih krajeva

(Menac 2007: 13). Na primjer, *za inat (dišpet)* ili *dobiti šipak (figu)*. Postoje i gramatičke zamjene do kojih dolazi kada se jedna sastavnica frazema zamjenjuje drugom riječju zbog promjene gramatičkoga značenja. U tu skupinu promjena spadaju alternacije glagola svršenog i nesvršenog vida (*primiti / primati k srcu, dirnuti / dirati u srce*) i promjene gramatičkih oblika (*zdrav (zdrava) kao dren, moja (njegova) desna ruka*). Zanimljive su i zamjene koje se odnose na istu osnovnu sliku, ali s različitim odnosom subjekta i objekta radnje (Menac 2007: 13). Takvi su, na primjer, frazemi *baciti na cestu* koga i *naći se (biti) na cesti* ili *ostati na cjedilu* i *ostaviti na cjedilu* koga. Antica Menac (2007: 14) naglašava kako „takve zamjene ne ostaju u okviru jednoga frazema, nego obuhvaćaju dva frazema, koja predstavljaju dva aspekta iste slike uz različit odnos subjekta i objekta radnje.“ Ista autorica navodi još jednu vrstu zamjena, a one se odnose na zamjenu frazemske sastavnice njezinim antonimom, tj. riječju suprotna značenja, a kao rezultat toga nastaju frazemski antonimski parovi, poput *kratka vijeka – duga vijeka, u dobar čas – u zao čas* i sl.

Ipak, treba imati na umu da sve navedene zamjene obično imaju određene granice.

2. 2. Podrijetlo i oblik frazema

Pri istraživanju podrijetla frazema potreban je veliki oprez jer etimološki rječnici ne registriraju frazeme (Jernej 1992: 192; Turk 1994: 39).

Pod podrijetlom frazema misli se prvenstveno na jezik u kojemu su oni nastali. Uzimajući to u obzir, mogu se razlikovati nacionalni i posuđeni frazemi (Menac 2007: 14). Nacionalni frazemi niknuli su u jeziku u kojemu se upotrebljavaju te su povezani s tradicijom, poviješću i kulturom nekoga naroda pa nam na taj način pružaju informacije o njihovim običajima ili stavovima (Turk 1994: 38). Kao primjere frazema koji su nastali u hrvatskome jeziku mogu se navesti *zbogom diko, i mirna Bosna, Martin u Zagreb – Martin iz Zagreba* i

sl. Njihov se nacionalni karakter uglavnom očituje u nekom nazivu mjesta, osobnom imenu ili povijesnom događaju, ali i u nekim sastavnicama koje same po sebi ne postoje u rječniku toga jezika (npr. *prodavati zjake, u tili čas, u cik zore* itd.).

Posuđeni frazemi nastali su u drugom jeziku. U nekim slučajevima prilagođeni su jeziku koji ih je posudio (npr. *nositi svoj križ*), a u drugim su potpuno zadržali svoj izvorni oblik (npr. *in memoriam, fair play*). Onim frazemima koji su ostali neizmijenjeni upotreba se ograničava na određena funkcionalno-stilistička područja (Turk 1994: 39). Najviše takvih frazema dolazi iz latinskog, engleskog i francuskog jezika. Posebnu skupinu posuđenih frazema čine internacionalni frazemi koji se mogu pronaći u više jezika. Oni u drugi jezik ulaze kalkiranjem⁴ (Turk 1994: 39). Takvi su primjerice, frazemi *čist račun, duga ljubav; kamen spoticanja; čitati između redaka*.

Osim jezika u kojemu su nastali, istraživanje podrijetla frazema uključuje i područja i izvore iz kojih su oni preuzeti (Menac 2007: 16). Prema tom kriteriju mogu se razlikovati frazemi nastali na temelju književnih djela ili narodne književnosti (*biti ili ne biti; boriti se s vjetrenjačama; čiča miča, gotova priča*), frazemi preuzeti iz Biblije (*dolina suza, nevjerni Toma*), frazemi nastali na temelju povijesnih događaja (*Pirova pobjeda, prijeći Rubikon*), frazemi iz različitih područja ljudskog djelovanja (*svesti / svoditi na zajednički nazivnik, svirati drugu violinu, posljednji čin, dići sidro*), te frazemi koji potječu iz različitih žargona (*otkriti karte, dobiti kolac*).

Frazemi se prema obliku dijele u tri skupine: fonetska riječ, skup riječi i frazemi sa strukturom rečenice (Fink-Arsovski 2002: 8; Menac 2007 17- 19).

Frazem koji je svojim oblikom fonetska riječ može se sastojati od jedne autosemantičke i jedne sinsemantičke riječi koje zajedno tvore jednu naglasnu cjelinu (npr. *za dlaku, iz inata*).

⁴ Kalkiranje je proces prenošenja pojedinih riječi ili izraza iz jednog jezika u drugi prevođenjem njihovih sastavnica.

Najčešći oblik u kojemu se frazemi javljaju je skup riječi. On predstavlja svezu od najmanje dviju autosemantičkih riječi koje pripadaju dvjema naglasnim cjelinama. Pri tome treba razlikovati zavisne i nezavisne skupove riječi. Zavisni skup riječi može se temeljiti na sročnosti ili kongruenciji, kada se glavna i zavisna sastavnica podudaraju u rodu, broju i padežu (*plava krv, crne misli*), na pridruživanju, kada je ovisna riječ nepromjenjiva ili se rabi samo u osnovnom obliku (*mirno spavati, krivo gledati*), te na rekciji ili upravljanju, kada glavna riječ određuje oblik ovisne riječi (Menac 2007: 18). Nadalje, prema glavnoj riječi rekcija može biti glagolska (*pokazati zube, otegnuti papke*), imenička (*znak pažnje, korica kruha*) i pridjevska (*gladan kruha, željan slave*).

Treću skupinu čine frazemi koji svojim oblikom mogu odgovarati strukturi rečenice. Ta rečenica može biti jednostavna (*vrag ne spava, u tom grmu leži zec*) ili složena (*na jedno uho uđe, a na drugo izađe; trla baba lan da joj prođe dan*).

2. 3. Frazemi u engleskoj literaturi

U engleskoj se terminologiji za skup riječi čije značenje nije jednako zbroju pojedinačnih značenja njegovih sastavnica rabi termin *idiom*. Pod njim se u širem smislu podrazumijevaju sve leksikalizirane strukture koje su zasnovane na čvrstim sintaktičkim vezama. Jasna Novak Milić naglašava kako je idiom nadređeni pojam za četiri vrste različitih sintaktičkih veza među leksemima, a to su kolokacije, frazemi, poslovice i čvrste rečenične strukture (Novak Milić 2005: 536). Kolokacije su vrsta idioma u kojemu sastavnice donekle zadržavaju svoje značenje, kao i kada se rabe izvan frazema. Autorica navodi primjer kolokacija *dame i gospodo* i *životni standard* (Novak Milić 2005: 536). Frazemi su, kao što je već ranije navedeno, ustaljene sveze riječi čije se značenje ne može izvesti iz značenja njegovih pojedinih sastavnica. Poslovice se definiraju kao leksikalizirane rečenice koje sadrže moralnu ili egzistencijalnu mudrost,

izražavaju neka univerzalna iskustva, te su općepoznate i raširene kao čvrste strukture (npr. *Tko rano rani, dvije sreće grabi*) (Novak Milić 2005: 536). Čvrste rečenične strukture su zavisne rečenice koje su česte među govornicima nekoga jezika. Primjer za to je engleska rečenica *Correct me if I am wrong (...)*. Autorica naglašava kako je ponekad teško utvrditi granice između navedenih vrsta idioma jer između njih postoje određene sličnosti. Neki autori, osim navedenih skupina, u idiome ubrajaju i frazalne glagole (Makkai 1972 u: Cucha 2012: 9). Oni se definiraju kao skupovi riječi koji se upotrebljavaju kao glagoli, a sastoje se od kombinacije glagola i priloga ili prijedloga (npr. *look after, set off*). U nekim slučajevima sastavnice unutar frazalnog glagola zadržavaju svoje značenje pa njegovo cjelokupno značenje nije teško shvatiti. U drugim pak slučajevima, značenje frazalnog glagola ne može se izvesti iz značenja njegovih sastavnica.

Dakle, u širem smislu engleski termin *idiom* objedinjuje nekoliko vrsta leksičkih struktura, no kada ga se upotrebljava u užem smislu on odgovara onome što u hrvatskome jeziku nazivamo *frazem*.

3. Metodologija rada

Za temu ovoga diplomskoga rada odlučila sam se jer sam studentica hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i književnosti, te sam time željela povezati područja svoga interesa. Dok su frazemi specifični za svaki jezik, boje su univerzalna kategorija i po svojoj vizualnoj, i po simboličkoj komponenti. Logično bi bilo očekivati da svi ljudi na jednak način vide boje zbog jednakih fizičkih značajki koje ima osjetilo za vid, te da će se jednako imenovati istovjetne pojave. Međutim, svaki jezik na svoj način konceptualizira stvarnost, što ostavlja trag i na jezičnom planu.

Cilj ovoga rada bio je utvrditi sličnosti i razlike između frazema sa sastavnicom boja koji pripadaju dvama genealoški i prostorno udaljenim

jezicima. Prvi dio rada posvećen je teorijskom pregledu frazeologije kao jezične discipline u hrvatskoj i engleskoj literaturi, a drugi dio odnosi se na kontrastivnu analizu frazema. Prikupljeno je ukupno 205 frazema, i to 101 iz hrvatskoga i 105 iz engleskoga jezika. Građa je prikupljena iz frazeoloških i općih jednojezičnih i dvojezičnih rječnika hrvatskoga i engleskoga jezika. U rad nisu uključeni svi frazemi hrvatskoga i engleskoga jezika sa sastavnicom boja.

Radom se želi dati uvid u raznolikost značenja koja boje grade u frazemima obaju jezika. U korpus su uključeni frazemi koji sadrže pridjevski naziv za boje te neki frazemi koji kao sastavnicu imaju riječ motiviranu tim nazivima (npr. *ocrniti*, *pozelenjeti* i sl.). Prikupljeni frazemi potom su se analizirali prema pojedinoj boji. U analizu su uključeni podrijetlo, motiviranost i značenje frazema. Nastojalo se utvrditi koliko su semantički ekvivalentni frazemi podudarni s obzirom na njihov leksički sastav i strukturu. Između njih ustanovljena je potpuna podudarnost, djelomična podudarnost, te potpuna nepodudarnost. Potpuno podudarnim smatrani su oni frazemi koji imaju istovjetnu strukturu i kojima se podudaraju sve sastavnice. Djelomična podudarnost podrazumijevala je djelomičnu razliku u leksičkom sastavu, djelomičnu razliku u strukturi (što se odnosilo na upotrebu različitih prijedloga, razliku u broju ili nedostatak određene sastavnice), te djelomičnu razliku i u leksičkom sastavu i u strukturi. Nepodudarnim frazemima smatrani su oni kojima se razlikuje većina ili sve sastavnice. Također, u oba jezika utvrđeni su frazemi sa sastavnicom boja koji nemaju svoje ekvivalente u drugom jeziku.

4. Boje kao sastavnice frazema

U mnogima situacijama iz svakodnevnog života bojama se pridaje izrazita važnost. Njima se može iskazivati i pozitivno i negativno, različiti osjećaji i raspoloženja. Svaka boja nešto simbolizira. Njihova simbolika ne proizlazi iz samih boja „jer boje zapravo same po sebi ne znače ništa, nego im je čovjek na

osnovu svojih doživljaja i iskustava dodijelio određeno značenje“ (Djekić 2014: 18). Simbolika boja kulturološki je određena jer ista boja u različitim kulturama može imati različita značenja. Unatoč tome, univerzalnost je osnovna značajka simbolizma boja jer boje ipak, uvijek i svugdje, ostaju uporišta simbolične misli (Chavalier i Gheerbrant 2007: 62). Sedam duginih boja, u kojima se može razabrati više od 700 nijansa, u prošlosti se povezivalo sa sedam glazbenih nota, sedam dana u tjednu, sedam planeta, itd. Određene boje simboliziraju pratvari: crvena i narančasta vatru, žuta i bijela zrak, zelena vodu, crna ili smeđa zemlju. Boje simboliziraju i prostor i vrijeme, a oprečne boje, poput crne i bijele u mnogim kulturama simboliziraju unutarnji dualizam bića ili sukob sila, pri čemu crna označava nešto negativno, a bijela pozitivno (Chavalier i Gheerbrant 2007: 63). U mnogim kulturama boje mogu biti biološke i etičke naravi, a mogu imati i religijsku vrijednost. Djekić (2014: 18) naglašava kako su bijela, crvena i crna temeljne tri antropološke boje koje jedine zauzimaju važno mjesto u svim civilizacijama, pri čemu se bijela boja, osim crnoj, suprotstavlja i crvenoj. Zanimljivo je i da, iako se i jedna i druga kontrastiraju bijeloj, crvenu i crnu ne veže međusobna opreka. Često boje imaju dvojako značenje, a moguće je i da se jedna ideja predstavi različitim bojama. O simbolici svake pojedine boje bit će više riječi u poglavlju o kontrastivnoj analizi frazema sa sastavnicom boja.

Boja kao sastavnica frazema na izgradnju njihovog značenja utječe na dva različita načina. U nekim frazemima simbolika boja bit će presudna za njihovo značenje. Upravo zbog simbolike boje cijeli će frazem poprimiti pozitivan ili negativan predznak. Takvi su slučajevi, primjerice, s frazemima *crno se piše* komu, *gledati kroz crne naočale* <na> što, *raditi na crno* i sl. S druge strane, u nekim se frazemima boja pojavljuje „kao vizualni dio semantičkog taloga na temelju kojeg dolazimo do frazeološkog značenja“ (Hrnjak 2002: 208). U njima boja nije preopterećena svojim simboličkim značenjem (npr. *crven kao rak*, *plava kuverta*, *biti zelen u licu* i sl).

5. Kontrastivna analiza

Kontrastivna analiza je grana lingvistike kojoj je cilj usporediti dva ili više jezika ili podsustava jezika te odrediti po čemu su oni slični, a po čemu se razlikuju (Kružić 2011: 147). Začetnikom ove metode smatra se Robert Lado koji je 1957. godine objavio knjigu *Linguistics Across Cultures*. Prva kontrastivna istraživanja provodila su se u svrhu učenja stranih jezika. Takvim istraživanjima cilj je bio odrediti koje se poteškoće javljaju prilikom učenja stranih jezika te kako ih izbjeći. Kako nije moguće predvidjeti sve pogreške koje će se javljati tijekom procesa učenja, takva su istraživanja doživjela neuspjeh, a kontrastivnoj lingvistici 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća popularnost je pala (Kružić 2011: 148). Ipak, u novije vrijeme kontrastivne se studije provode u sve većoj mjeri. Barbara Kružić (2011: 148) za to navodi tri osnovna razloga. Prvi razlog odnosi se na povećano zanimanje za jezične univerzalije. Drugi razlog je pojava korpusne lingvistike „kada su lingvistima postali dostupni veliki korpusi prirodnih tekstova kao temelj za sustavnije međujezične usporedbe“ (Kružić 2011: 148). Treći razlog je praktične prirode. Naime, kao posljedica globalizacije javila se potreba za međukulturalnom pismenošću, a to uključuje i analizu nadrečeničnog ustrojstva.

Carl James (1980: 197) smatra da je potrebno odgovoriti na tri pitanja kako bi se objasnila priroda kontrastivne analiza a to su: Je li kontrastivna analiza generalistička ili individualistička? Bavi li se ona jedinstvenošću pojedinoga jezika ili usporedbom različitih jezika? Je li kontrastivna analiza dijakronijska ili sinkronijska? U nastavku autor navodi kako kontrastivna analiza nije ni generalistička ni individualistička, već zauzima srednju vrijednost između te dvije krajnosti. U istoj ju mjeri zanima priroda jezika koji se proučava, ali i mogućnost usporedbe s drugim jezicima. Ona ne proučava čimbenike u povijesti jezika niti je dovoljno posvećena statičnim jezičnim pojavama da bi ju se moglo okarakterizirati kao sinkronijsku disciplinu. Autor

zaključuje kako je kontrastivna analiza svojevrsni hibrid među lingvističkim disciplinama, a temelji se na pretpostavci da su jezici međusobno usporedivi (James 1980: 198).

Kontrastivna analiza svrstava se u lingvističku granu koju James (1980: 200) naziva međujezičnom studijom. U nju još ulaze i teorija prevođenja te analiza pogreške.

Kontrastivne analize mogu se podijeliti u dvije skupine: teorijske i primijenjene (Fisiak 1981: 7 u: Kružić 2011: 148). Zadatak teorijskih kontrastivnih analiza je „dati odgovarajuće modele za usporedbu dvaju ili više jezika te utvrditi koji se elementi danih jezika mogu uspoređivati i na koji način“ (Kružić 2011: 148). One su neovisne o pojedinim jezicima jer proučavaju kako se određene jezične univerzalije ostvaruju u jezicima koji se uspoređuju. Primijenjene kontrastivne analize pripadaju primijenjenoj lingvistici i teže pronalasku mjesta potencijalnih poteškoća u kategorijama kontrastiranih jezika. „Primijenjene kontrastivne studije proučavaju kako se univerzalna kategorija X koja je u jeziku A ostvarena kao Y ostvaruje u jeziku B i koje su moguće posljedice toga“ (Kružić 2011: 148). Nedostatak ovakvoga pristupa je u tome što jezici koji se kontrastiraju nisu izjednačeni. Naime, u analizi se uvijek polazi od materinskoga jezika, a ostvaraji u stranom jeziku najčešće se dobivaju prijevodom. Ovakav pristup onemogućuje izvođenje bitnih općenitih zaključaka jer jezici nisu u ravnopravnom položaju i može se dobiti lažna slika o njima (Kučanda 1989: 581-582 u: Kružić 2011: 148).

Kontrastivna analiza, nakon što u potpunosti razvije svoje metode istraživanja, može ne samo znatno doprinijeti teoriji jezika općenito, već i poboljšati i olakšati procese učenja stranih jezika.

5. 1. Razine ekvivalencije

Između pojedinih jezičnih struktura moguće je uspostaviti različite razine ekvivalencije. To znači da uspoređujući jezike možemo identificirati identične i različite strukture (Domazet 2011: 174). Prema razinama ekvivalencije frazeme koji se uspoređuju možemo podijeliti u tri skupine:

1. potpuna ekvivalencija
2. djelomična ekvivalencija
3. nulta ekvivalencija

Potpuna ekvivalencija odnosi se na podudarnost u oba jezika i na planu izraza i na planu sadržaja. Frazemi iz ove skupine podudaraju se na svim razinama, što podrazumijeva leksičku podudarnost i podudarnost pozadinske slike (Turk i Opašić 2008: 20). Takvi su primjerice, frazemi *promijeniti/mijenjati boju* (hrv.) i *change colour* (eng.) ili *crven kao mak* (hrv.) i *<as> red as a poppy* (eng.).

Ako su frazemi djelomično ekvivalentni, razlikuju se u jednoj do dvije sastavnice i/ili u strukturi. U ovoj skupini mogu se razlikovati tri podskupine:

1. frazemi koji se djelomično razlikuju leksički (npr. *crven kao paprika* i *<as> red as a beetroot*; *ocrniti <svoj> obraz* i *blacken <your> reputation*),
2. frazemi koji se djelomično razlikuju strukturno (npr. *biti zelen/pozelenjeti od zavisti* i *be green with envy*; *crno na bijelo* i *in black and white*),
3. frazemi koji se djelomično razlikuju i leksički i strukturno (npr. *biti zelen u licu* i *be green around gills*, *biti mlad i zelen* i *be green as grass*).

Pod nultom ekvivalencijom podrazumijevaju se razlike u strukturi frazema i njihovim sastavnicama. Frazemi jednaka značenja u različitim jezicima slikovito izražavaju iskustva naroda u kojima su nastali. Čak i kada postoje zajednička iskustva, ona se u frazeologiji ne iskorištavaju uvijek na isti način, što je i uzrok frazemske specifičnosti koje se očituju u različitim

jezicima (Turk i Opašić 2008: 25). Kao primjer frazema iz ove skupine mogu se navesti *raditi na crno* i *work off the books* ili *biti svim farbama prefarban (ofarban)* i *know all the tricks*.

5. 2. Crna boja kao sastavnica frazema

Neke riječi za crno znače prljav, zadimljen, garav, a druge označuju ono što je tamno i mračno. Slavenski i hrvatski *crn/črn/čorni* srodno je sa staropruskim **kirsnan*. Engleski *black* ima nejasan korijen. Tomislav Ladan (2009: 724) navodi da je ta riječ srodna latinskom *flagrare* ('gorjeti') i grčkom *flego* ('gorjeti'). Moguće je da je značenje korijenske riječi bilo *izgorjelo*, pa otud i engleska riječ za crno.

U svim klasifikacijama crna boja, uz bijelu, zauzima važnu poziciju zbog svoje bogate simbolike. Otkrićem sustava dugina spektra Newton je utvrdio novi niz koji isključuje crnu i bijelu (Brenko 2009: 45). Razlog je taj što crni predmeti apsorbiraju sve boje vidljivog spektra, a nijednu ne reflektiraju, dok je s bijelim predmetima situacija obrnuta, tj. bijela boja reflektira sve boje. Iz toga proizlaze i suprotna značenja koja im se pridaju u gotovo svim kulturama.

Crna boja je boja pratvari, a često se povezuje s noći, smrti, zlom i grijehom. Mnogi bi pomislili da je takva simbolika rezultat zapadnjačkog rasizma, ali na ista značenja ove boje može se naići i u afričkoj tradicijskoj simbolici. Crna boja predstavlja zemlju, podzemni svijet, pakao. Dok je s jedne strane crna boja groba, mjesto gdje se sahranjuju mrtvi, s druge strane ona simbolizira i plodnost i stvaranje novoga života (Brenko 2009: 37). Ona je mjesto klijanja, boja početaka i skrivanja u fazi klijanja prije samog čina rođenja (Chavalier i Gheerbrant 2007: 87). U tome leži i smisao crnih Bogorodica ili božica plodnosti. Crno se često povezuje s osi sjever – jug, ovisno o tome kamo pojedini narod smješta pakao, stoga je u nekim kulturama crn sjever, a u drugima pak jug (Chavalier i Gheerbrant 2007: 87).

U gotovo svim religijama postoji naglašena podjela na dobro i zlo, pri čemu crna boja simbolizira propast i smrt, pa se njome izražava tugovanje za mrtvima. U nekim kulturama ovi se osjećaji izražavaju bijelom bojom, a razlika je u tome što crna u tugovanju predstavlja beznade, konačni gubitak, a bijela označava da je izbjivanje privremeno. Tijekom 10. stoljeća u Europi se crna boja počinje vezivati uz poniznost i asketski način života „koji se najviše zrcalio u celibatnom redu benediktinskih svećenika poznatih kao *nigri monachi* - crni redovnici“ (Brenko 2009: 38). Osim u kršćanstvu, vjera se objavljuje crnim haljinama i u islamu.

Crna boja simbolizira moć, odlučnost i snagu. Crna je bila boja gusara i anarhista, a u velikom broju zemalja predstavljala je konzervativne političke stranke ili Crkvu. Ova boja koristi se i kada se želi naglasiti individualnost, ali i tajnovitost (Brenko 2009: 44).

Asocijacije koje crna boja pobuđuje odražavaju se i na jezičnom planu, stoga postoje mnogi frazemi koji ovu boju sadržavaju u svom sastavu.

5.2.1. Hrvatski frazemi sa crnom bojom kao sastavnicom za koje su pronađeni engleski ekvivalenti čine najbrojniju skupinu. Mnogo je frazema u kojima je njezina simbolika odredila frazeološko značenje i oni se mogu podijeliti u nekoliko podskupina.

5.2.1.1. Uzimajući u obzir da crna boja simbolizira smrt i žalost, u ovom je konceptu u hrvatskom jeziku zabilježen frazem *zaviti/zavijati u crno* koga. Njegovi engleski ekvivalenti su *send (plunge) somebody into mourning; be the death of somebody* i *bring calamity (affliction, distress) on somebody, to somebody*. U doslovnom prijevodu oni bi glasili: *poslati (baciti) koga u žalovanje, biti čija smrt* i *donijeti komu veliku nesreću (patnju, nevolju)*. Ovi frazemi s hrvatskim ne dijele jednake sastavnice, stoga je između njih ustanovljena nulta ekvivalencija.

5.2.1.2. Brojniju skupinu frazema s crnom bojom kao sastavnicom čine oni u značenju 'biti pesimističan, imati negativne misli'. U hrvatskome jeziku

takvi su frazemi *gledati crno* na što i *gledati kroz crne naočale* <na> što, a njihov je engleski ekvivalent *look at the dark (gloomy) side of everything*, koji im je nepodudaran. U doslovnom bi prijevodu on glasio *gledati na tamnu (mračnu) stranu* svega. Jednako značenje ima i frazem *crne misli*, a njegov engleski ekvivalent *dark thoughts* djelomično mu podudaran jer u engleskom frazemu na mjestu leksema *crne* stoji leksem *dark* (hrv. *tamne*). Frazem *nije sve tako crno* djelomično se podudara s engleskim frazedom *not be black as it is painted*. Ovaj frazem u engleskom jeziku prvi je puta zabilježen u 16. stoljeću u obliku *the devil is not as black as it is painted* i koristio se kao upozorenje da ne treba uvijek strah temeljiti na često pretjeranim glasinama.

5.2.1.3. Crna boja simbol je nesreća i nedaća. Hrvatski frazem koji označava taj koncept je *loše (slabo, crno) se piše* komu, čemu. U engleskom jeziku postoji frazem jednakoga značenja, a to je *it looks bad (black) for somebody* koji je samo djelomično podudaran sa svojim hrvatskim ekvivalentom zbog različitih glagolskih sastavnica. Potpuna podudarnost može se uočiti između frazema *crni petak* i *black Friday* u kojemu sastavnice hrvatskoga frazema u potpunosti odgovaraju sastavnicama engleskoga frazema. Upravo se petak poima kao nesretan dan u tjednu, a neki od uzroka mogu biti kršćansko vjerovanje – petak je dan Kristova razapeća; povijesni događaji – petak 24. rujna 1869. i 25. listopada 1929. naziva se crni petak zbog pada vrijednosti dionica i burzovnog kraha; u prošlosti je petak bio dan predodređen za pogublivanje (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 271). Potpuno podudarni su i frazemi *crni dan* i *a black day* koji opisuju dan nesreće i propasti. U ovu značenjsku skupinu ulazi i frazem *čuvati (spremiti, ostaviti) za crne dane* što, u kojemu *crni dani* predstavljaju dane nevolje, oskudice ili nesreće. Sa svojim engleskim ekvivalentom *keep something for a rainy day* uspostavlja djelomičnu ekvivalenciju, a razlog su različite pridjevske sastavnice.

5.2.1.4. Crnom se bojom može označiti i zloba, zlonamjernost drugih osoba, kao što je slučaj s frazedom *okaljati (ocrniti) obraz* komu, čemu. U

engleskom jeziku zabilježen je njegov djelomični ekvivalent *blacken the image (name, reputation) of somebody, of something*. Razlika se očituje na leksičkoj razini, ali pozadinska slika se podudara. Ovi frazemi imaju i svoje inačice: *okaljati (ocrniti) <svoj> obraz*, tj. *blacken your reputation*.

5.2.1.5. U oba se jezika javljaju frazemi u značenju 'biti nepoželjan': *biti na <čijoj> crnoj listi, staviti na crnu listu koga, upisati se na crnu listu*. Prva dva u potpunosti se podudaraju sa svojim engleskim ekvivalentima *be on somebody's blacklist* i *put somebody on the blacklist*. Frazem *upisati se na crnu listu* djelomično je podudaran s engleskim ekvivalentom *get in someone's blacklist* zbog različitih glagolskih sastavnica.

5.2.1.6. Nezakonita djelatnost u oba se jezika naglašava crnom bojom kao u primjerima *nabaviti (kupiti) na crno što; purchase (buy) something under the counter* i *raditi na crno; work off the books*. Navedeni frazemi i njihovi engleski ekvivalenti nepodudarni su zbog različitih nosivih sastavnica.

5.2.1.7. Frazem *bojati se koga, čega kao <crnog (živog)> vruga* sa značenjem 'jako se bojati, biti u velikom strahu od koga, čega' u engleskom jeziku ima svoj nulti ekvivalent *be scared (frightened) to death of somebody, of something koji bi glasio biti preplašen do smrti*, ako bi se doslovno preveo.

5.2.2. Za razliku od prethodnih skupina primjera u kojima se frazeološko značenje temelji na simbolici crne boje, u sljedećim skupinama primjera crna boja ima ulogu vizualnog dijela pozadinske slike na kojoj se ono gradi.

5.2.2.1. U tu skupinu ulaze frazemi sa značenjem 'nimalo, ni najmanje', a to su frazemi *ne vrijedi <ni> koliko je crno (crnoga) pod noktom (ispod nokta)* i *ne vjerovati komu <ni> koliko je crno (crnoga) pod noktom (ispod nokta)*. U pozadinskoj slici ovim je frazemima „gesta kojom se noktom palca dodiruje unutarnja strana nokta kao da se čisti prljavština pod tim noktom“ (Pintarić 2007: 180 u: Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 273). U engleskom jeziku

zabilježeni su njihovi nulti ekvivalenti *it's not worth a (thinker's) damn*⁵ i *trust somebody as far as you could throw* them, koji doslovno znače *nije vrijedno (filozofove) pažnje i vjerovati nekome koliko ga se daleko može baciti*.

5.2.2.2. Za osobu koja svojim postupcima odstupa od svoje sredine i u hrvatskom i u engleskom jeziku postoje potpuno podudarni frazemi *crna ovca* i *the black sheep*. U njima „crna boja naglašava da je riječ o pojedincu koji je iznimka unutar većine budući da su crne ovce izuzetak“ (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 273).

5.2.3. Posebno se može izdvojiti frazem *crni humor* koji je potpuno podudaran s engleskim frazedom *black humour*, a znači 'sarkastičan, zajedljiv humor'. Značenje ovog frazema motivirano je sastavnicom *crn*. Zanimljivo je da sastavnica *humor* nosi pozitivne konotacije, ali zbog crne boje cjelokupni izraz poprima negativno značenje (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 274).

5.2.4. Mnogo je frazema u hrvatskom i engleskom jeziku koji sadrže crnu boju kao sastavnicu, ali za njih nisu pronađeni ekvivalenti.

U hrvatskom jeziku brojnu skupinu čine poredbeni frazemi koji se temelje na vizualnom aspektu crne boje. Ako je nešto izrazito crno, tada se ono uspoređuje s garom, ugljenom ili vragom: *crn kao gar*, *crn kao ugljen*, *crn kao vrag*. Česte su i usporedbe sa životinjama: *crn kao gavran*, *crn kao krtica*.

Za loše i zlo biće u hrvatskom se jeziku upotrebljava frazem *crni anđeo*. Specifični su za hrvatski jezik frazemi *crni Ciganin* ('vrlo siromašan čovjek'), *crna kuća* (u značenju 'tamnica', jer su nekada zatvori bili tamni podrumi), te nacionalni hrvatski frazem *crna marica* koji označava policijski auto za prijevoz zatvorenika (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 275).

I među frazemima koji nemaju svoje engleske ekvivalente postoje oni koji opisuju smrt ili nesreću: *biti pod (crnom) zemljom* ('biti mrtav') *granulo kome crno sunce* ('doživjeti nešto vrlo neugodno, pretrpjeti veliki gubitak'), (*crni*)

⁵ Imenica *damn* (hrv. *pažnja, briga*) ne pojavljuje se kao samostalna imenica, već kao dio fiksnih konstrukcija, kao što je i navedeni frazem.

oblaci nadvijaju se (skupljaju se, vise i dr.) nad kim, nad čim ('predstoji komu velika nesreća').

Crna boja često se javlja i u frazemima koji se odnose na težak i mukotrpan rad, stoga je u hrvatskom jeziku zabilježen frazem *crna godina*, koji opisuje mučan i težak život, te *crni hljeb* koji označava teško stečenu zaradu.

Osim već navedenim frazomom *okaljati (ocrniti) obraz* komu, čemu, koji ima svoj engleski ekvivalent, zlonamjernost drugih osoba u hrvatskom jeziku može se izreći i frazomom *uvaliti komu crn kolač u torbu* ('napraviti komu zlo, uvući u zlo, naškoditi komu').

Kako je crna boja karakteristična za redovnike, u hrvatskom je jeziku zabilježen frazem *crna škola* koji označava teološku srednju školu, tj. školu za svećenički podmladak.

Za naftu se upotrebljava izraz *crno zlato* u kojem je „uloga sastavnice crn vizualna, jer je nafta crne boje, dok sastavnica zlato upućuje na njezinu dragocjenost i vrijednost“ (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 274). U engleskom jeziku često se upotrebljava izraz *black gold* koji ima značenje kao hrvatski frazem, no on nije zabilježen u frazeološkim rječnicima.

5.2.5. U engleskom jeziku također se mogu naći frazemi s crnom bojom kao sastavnicom, a za koje nisu pronađeni hrvatski ekvivalenti.

Frazemom *a black mark against someone* označava se nečiji čin kojeg drugi ljudi ne odobravaju. U pozadinskoj slici nalazi se crni križ ili točka koja se stavljala uz ime osobe koja je učinila nešto loše.

A *black spot* u doslovnom bi prijevodu značio *crna točka*, a kao frazem odnosi se na zloglasno mjesto poznato po visokoj stopi kriminala ili nesreća.

Crna boja se u frazemima ponekad javlja zajedno s plavom bojom. U engleskom su zabilježena dva takva primjera. *Beat someone black and blue* znači 'pretući nekoga tako da bude prekriven masnicama', a *swear black and blue* 'reći nešto što je u potpunosti istinito, osobito kada drugi u to ne vjeruju'.

Black hat frazem je čiji doslovni prijevod na hrvatski glasi *crni šešir*, a odnosi se na nešto što je loše. Svoje korijene ima u kaubojskim filmovima u kojima su zli likovi nosili crne šešire.

U australskom engleskom koristi se frazem *beyond the black stump*, a znači 'ispod granice civiliziranog života'. Nekada su crni panjevi pomagali putnicima da se orijentiraju u prostoru pa otuda i podrijetlo ovoga frazema.

Ako neka osoba ne posjeduje nimalo novca, za nju se kaže da je *in the black*, tj. *u crnom*, ako bi se taj frazem preveo doslovno. U hrvatskom se jeziku ovo značenje ostvaruje frazemom koji u sebi sadrži crvenu boju kao sastavnicu, a glasi *biti u crvenom*.

U engleskom jeziku zabilježen je frazem *black box* koji se koristi u neformalnoj komunikaciji, a odnosi se na proces čiji su krajnji rezultati poznati, ali je nepoznat način na koji su dobiveni. Crna boja ovdje simbolizira tajnovitost. Osim prenesenog, izraz ima i doslovno značenje. U tom slučaju, *black box* označava uređaj u zrakoplovima koji bilježi detalje tijekom leta, poput brzine zrakoplova i smjera u kojemu se kreće, a koristan je i za otkrivanje uzroka mogućih nesreća⁶. U hrvatskom jeziku za ovaj uređaj postoji izraz *crna kutija*.

5. 3. Bijela boja kao sastavnica frazema

Većina indoeuropskih riječi za *bijelo* dolazi od pojma za svjetlo, pa je tako primjerice, grčka riječ *leukos* srodna s latinskom riječi *lux* i engleskom *light*, a svima je zajednički indoeuropski korijen **leuk* (Ladan 2009: 723). Engleska riječ za bijelo je *white*, a dolazi od gotske riječi *hweits*. Hrvatska se pak riječ *bijel* razvila iz indoeuropskog korijena **bhel* što znači *sjajan* (Ladan 2009: 723).

⁶ Za opisani uređaj u engleskom se jeziku koristi i izraz *flight recorder*.

Bijelu se boju najčešće povezuje s pojmovima kao što su čistoća i nevinost. Ona je simbol djevičanstva i neokaljanosti, ne samo u europskim društvima, već i u Aziji i Africi (Brenko 2009: 47). Bijela je boja i metafora mira i blaženstva. Chavalier i Gheerbrant (2007: 45) navode kako je „bijelo apsolutna boja, koja nema drugih prijelaza osim prijelaza od prigušene do sjajne, označuje ili bezbojnost ili zbroj boja“. Kada se govori o stranama svijeta i bojama koje se uz njih vežu, mnogi su narodi upravo ovu boju uzeli za boju istoka i zapada. U oba slučaja ona je granična vrijednost. Bijela boja zapada nema sjaja i povezuje se sa smrću, dok bijela boja istoka simbolizira povratak. U svom nepovoljnom aspektu ona se suprotstavlja crvenoj, koja simbolizira krv. Bijelo je također boja mrtvačkog plašta, sablasti, prikaza i duhova (Chavalier i Gheerbrant 2007: 46).

Važnu ulogu ova boja igra i u religijskom kontekstu. Bijela se svjetlost poima kao početak vremena i svijeta. Bog i božanska bića, tj. anđeli, bijele su boje. Sveti Duh pojavljuje se u obliku bijele golubice, Isus kao bijelo janje, a bijeli jednorog simbol je Djevice Marije (Brenko 2009: 47). Bijela boja je i svećenička boja. Za vrijeme službe katolički svećenici nose bijelu odjeću. U keltskoj kulturi ova se boja također vezala uz svećenički stalež. U japanskom budizmu bijela aureola i bijeli lopoč simboliziraju Buddhinu „šaku spoznaje“ (Chavalier i Gheerbrant 2007: 47).

Bijela je boja novorođenčadi i djece, ali i boja starosti jer upravo sijeda kosa predstavlja mudrost, blaženstvo i unutarnji mir (Brenko 2009: 47). Ova boja vrlo je zastupljena i u inicijacijskim obredima, kao što su krštenje i vjenčanje. U Africi kao dio inicijacijskog obreda mladi obreznici bijelom bojom premazuju tijelo i lice kako bi pokazali kako su u tom trenutku izvan društva. Kada se nakon nekog vremena vrate u društvo kao potpuni i odgovorni ljudi, bijelu će boju zamijeniti crvenom (Chavalier i Gheerbrant 2007: 46). U afričkim se društvima, kao i u Novoj Gvineji, udovice pokrivaju neutralnom bijelom bojom kako bi naglasile da se privremeno povlače iz društva. U islamskim se

zajednicama bijela također koristi za iskazivanje žalosti. Bijela boja, dakle, označuje prijelaz iz jednog životnog razdoblja u drugo.

U novije doba bijela je boja postala simbolom hladnoće. U emocionalnom smislu ona znači zatvorenost, nedodirljivost i ponos (Brenko 2009: 50). U mnogim jezicima bijelo znači isto što i prazno. U politici bijela boja simbolizira rojalizam i monarhiju, a u ratovima je bijela zastava predstavljala prekid neprijateljstva, ali i predaju. Bijela boja simbolizira mir i u suprotnosti je s crvenom, bojom rata. Ta su značenja univerzalna i konstantna (Brenko 2009: 53).

Frazemi sa sastavnicom bijele boje mogu se podijeliti u dvije skupine, s obzirom na to je li na njihovo značenje utjecala simbolika ili je pak presudan vizualni aspekt bijele boje.

5.3.1. Simbolika bijele boje motivirala je značenje nekih frazema koji su podijeljeni u nekoliko skupina s obzirom na svoja značenja.

5.3.1.1. Već je spomenuto kako je bijela boja simbol samoće i usamljenosti. U tom kontekstu u hrvatskom jeziku postoje frazemi *bijeli udovac* i *bijela udovica*. Značenje im je 'muška osoba kojoj je odsutna supruga', odnosno 'ženska osoba kojoj je odsutan suprug'. U engleskom jeziku jednako značenje imaju frazemi *a grass widower* i *a grass widow* koji s hrvatskim ekvivalentima uspostavljaju djelomičnu podudarnost zbog djelomično različitih sastavnica.

5.3.1.2. Kako bijela boja predstavlja nevinost i nedužnost, za dobronamjernu laž može se reći *bijela laž*. U engleskom jeziku postoji posve podudaran frazem *a white lie*.

5.3.1.3. Bijela se boja u hrvatskim frazemima javlja kao „simbol nepoznatog, neotkrivenog, neistraženog ili pak nepostojećeg ili nejasnog, što je povezano s doživljavanjem bijele boje kao neboje“ (Collin 2004: 37 u: Djekić 2014: 26). Hrvatski jezik poznaje frazem *bijeli svijet* ('daleki, nepoznati, tuđi krajevi'). U engleskom se jeziku u ovom značenju javlja frazem *the wide world*.

U ovom slučaju hrvatski i engleski frazem djelomično su podudarni jer u hrvatskom frazemu stoji pridjev *bijel*, dok je u engleskom boja odsutna i nju zamjenjuje pridjev *wide* (hrv. *širok*).

5.3.2. Frazemi u kojima je presudan vizualni aspekt, tj. oni čije značenje nije motivirano simbolikom bijele boje također se mogu svrstati u značenjske skupine.

5.3.2.1. Dok crna asocira na noć, bijela boja asocira na dan. U hrvatskom se jeziku bijela boja veže uz leksem *dan*, kao što je slučaj s frazemom *usred bijela dana* ('danju, za dana, na danjem svjetlu, svima na vidiku'). Njemu značenjski odgovara engleski frazem *in broad daylight*. Budući da im se razlikuju sve sastavnice, ovi su frazemi nepodudarni.

5.3.2.2. Neki frazemi motivirani su bojom odjeće koju nose određene skupine ljudi. Takav je slučaj s frazemom *bijeli ovratnik* koji se odnosi na uredskog službenika. Engleski jezik poznaje potpuno podudaran frazem *a white collar*. Hrvatski je frazem nastao kalkiranjem prema engleskom modelu. U pozadinskoj slici ovoga frazema je odjeća tipična za zaposlenike u uredima, a koja uključuje poslovno odijelo i kravatu. Frazem označava čovjeka koji se bavi poslom koji zahtijeva višu razinu obrazovanja (Djekić 2014: 28).

5.3.2.3. Ako je nešto izrazito bijele boje, tada se ono i u hrvatskom i u engleskom uspoređuje sa snijegom pa postoje podudarni frazemi *bijel kao snijeg* i *as white as a snow*. U hrvatskom izraz *bijel kao snijeg* može upućivati na boju svojstvenu nekoj životinji ili predmetu (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 276).

5.3.3. U sljedećoj skupini nalaze se frazemi čije značenje nije izgrađeno ni na simboličnom ni na vizualnom aspektu bijele boje. Za idealnog ljubavnog partnera može se reći da je *princ na bijelom konju*. Ovaj frazem djelomično je podudaran s engleskim ekvivalentom *Prince Charming*. Značenje im je motivirano bajkama u kojima princ na bijelom konju uvijek spašava djevojku koja je u opasnosti ili nevolji. Engleski frazem potječe od imena lika koji se pojavljuje u mnogim

bajkama. Nepodudarni su semantički ekvivalenti *bijela vrana* i *the odd one man out*, a označavaju osobu koja se razlikuje od svoje sredine.

5.3.4. Četvrtu skupinu frazema sa bijelom bojom kao sastavnicom čine oni karakteristični za hrvatski jezik. Kao što je već ranije navedeno, bijela je boja simbol životnog iskustva i mudrosti pa se javlja frazem *bijela glava* koji u pozadinskoj slici ima bijelu boju sijede kose koju imaju ljudi starije životne dobi (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 276). Za hrvatski jezik specifičan je frazem *doći (osvanuti) na bijelom konju* u značenju 'doći sa snijegom'. *Biti (živjeti) na bijelom kruhu* znači 'čekati izvršenje smrtne kazne'. Smrt koju je prouzročilo smržavanje opisuje se frazomom *bijela smrt*. Značenje ovoga frazema temelji se na činjenici da bijela boju simbolizira hladnoću. Mnogo je i frazema u kojima važnu ulogu igra vizualni aspekt. Takvi su na primjer, frazemi *bijel bjelcat* te poredbeni frazemi *bijel kao kreda* i *bijel kao inje*. Frazem *bijel kao kreda* upućuje na izrazito bijelu boju koju poprima lice, a može biti uzrokovana bolešću ili umorom. Brada, kosa i brkovi često se uspoređuju s injem, pa otuda i frazem *bijel kao inje*. U hrvatskom je jeziku zabilježen i frazem *bijela knjiga*, a znači 'knjiga u kojoj kakva država objavi dokumente o kakvom važnom događaju s namjerom da opravda svoj postupak'.

5.3.5. U nekim engleskim frazemima bijela boja ima negativne konotacije. *Bleed someone white* znači 'iscrpsti nekoga novčano'. U engleskom je jeziku od 17. stoljeća riječ *bleeding* (hrv. krvarenje) metafora za gubitak novca. Bijela boja u ovom frazemu upućuje na učinak krvarenja. Nakon gubitka veće količine krvi tijelo, naime, poprima izrazito bijelu boju. Za licemjernu osobu koristi se izraz *a whited sepulchre*. Riječ *sepulchre* označava grob koji je često bio urezan u stijenu. U ovome frazemu dvije su oprečne riječi: *whited*, koja ima pozitivne konotacije povezane sa simbolikom bijele boje i *sepulchre* koja asocira na smrt. Frazem je preuzet iz Evandjelja po Mateju u kojemu su ovakvi grobovi opisani kao lijepi izvana, ali prljavi i neprivaćni iznutra, budući da su sadržavali mrtva tijela. Isto tako, za licemjernu osobu može se reći da je naoko iskrena, ali se

zapravo pretvara. Izrazito uvredljiv frazem *a white trash* koristi se za siromašne bijelce koji nisu obrazovani. Ovdje se značenje frazema gradi na vizualnom dijelu semantičkog taloga jer se radi o pripadnicima bijele rase. Izraz *white bread* stereotipan je frazem koji se također odnosi na bijelce, pripadnike američkog naroda. Često se upotrebljava kako bi se opisali dosadni, obični ljudi, koji se ni po čemu ne ističu. *Show the white feather* frazem je koji znači 'ponašati se kukavički.' Bijelo pero (eng. *white feather*) u repu pijetlova koji su se koristili za borbu nekada je bio znak lošeg uzgoja i upućivalo je na to da će taj pijetao izgubiti u borbi. Za nešto je što je veoma skupo, a zapravo beskorisno koristi se izraz *a white elephant* (hrv. *bijeli slon*). U pozadinskoj slici su bijeli albino slonovi koji su se smatrali svetima i posebno su se štovali na području današnjega Tajlanda. Troškovi njihovog uzdržavanja bili su vrlo visoki, a sami slonovi potpuno beskorisni.

Osim negativnih konotacija koje potvrđuju prethodni primjeri, bijela boja u frazemima specifičnim za engleski jezik ima i pozitivne konotacije. Za osobu ili tvrtku koja ulaganjem svog novca spašava drugu tvrtku od propasti koristi se izraz *a white knight* (hrv. *bijeli vitez*). Ovaj frazem pozadinsku sliku dijeli s frazedom *Prince Charming*. Radi se o princu ili vitezu iz bajki koji spašava nekoga u nevolji. *Mark something with a white stone* znači 'smatrati nešto osobito sretnim'. U pozadinskoj slici ovoga frazema je bijeli kamen (eng. *white stone*) koji se u antičkim vremenima koristio kao spomenik koji podsjeća na neki sretan događaj. *Big white chief* koristi se u komičnim situacijama, a odnosi se na osobu koja ima ovlasti za nešto. I ovdje se sastavnica *white* odnosi na pripadnika bijele rase, a *chief* (hrv. *poglavica*) na osobu koja je u indijanskim plemenima imala autoritet.

Kao što se frazem *black hat* odnosi na nešto negativno, *white hat* odnosi se na nešto što je pozitivno. Dok su u kaubojskim filmovima loši likovi nosili crne šešire, dobri likovi nosili su bijele. Osim frazema *white collar*, bojom

odjeće koju nosi određena skupina motiviran je i frazem *men in white coats*. On opisuje ljude koji rade u psihijatrijskim bolnicama.

Ako je nešto izrazito bijele boje, u engleskom se uspoređuje s cvijetom ljljana. U tom kontekstu zabilježen je frazem *lilly-white*. Uz značenje 'potpuno bijel', ovaj frazem ima i drugo značenje koje se temelji na simbolici bijele boje, a to je 'moralan, pošten'. Slična značenja ima i frazem *whiter than white*.

Prethodno navedeni primjeri pokazuju kako su frazemi s bijelom bojom kao sastavnicom učestaliji u engleskom nego u hrvatskom jeziku.

5. 4. Crna i bijela boja kao sastavnice frazema

Kako su crna i bijela boja suprotstavljene jedna drugoj, u frazemima su vrlo pogodne za isticanje opreka. U hrvatskom i engleskom postoji nekoliko frazema u kojima se kao sastavnice javljaju obje boje. Jelena Djekić (2014: 29) navodi kako je na antonimiji crne i bijele boje moguće graditi značenje frazema.

5.4.1. Djelomično podudarni su frazemi *crno na bijelom* i *in black and white* u značenju 'napismeno, sasvim jasno i razumljivo'. Djelomična razlika u strukturi može se uočiti i između frazema *gledati crno-bijelo* na što i *see something in black and white*. Njihovo značenje je 'vidjeti u suprotnostima, uočavati samo krajnosti.' Strukturno i leksički nepodudarni su frazemi *potpisati crno na bijelo* i *sign on the dotted line*, a koji znače 'čvrsto se obvezati na što'.

5.4.2. U hrvatskom jeziku postoji još nekoliko frazema koji kao sastavnice imaju obje boje, ali za njih nisu pronađeni engleski ekvivalenti: *nije crno-bijelo što* ('nije u ekstremima što, slojevito je što'), *čuvati (ostavljati) bijele novce za crne dane* ('štedjeti novac za slučaj nužde, stavljati novac na stranu za slučaj nevolje'), *ni bijele ni crne* ('ne reći, ne progovoriti'), *od crna učiniti bijelo* ('htjeti nemoguće, pokušati izvesti nemoguće'), *proglasiti crno za bijelo* ('svjesno prikazati što lažnim, lažno tvrditi').

5. 5. Siva boja kao sastavnica frazema

Siva boja sastoji se od jednakih omjera crne i bijele. U kršćanskoj simbolici predstavlja uskrsnuće mrtvih, što je razlog zbog kojeg srednjovjekovni umjetnici Krista slikaju sa sivim ogrtačem u prizorima Posljednjeg suda (Chavalier i Gheerbrant 2007: 657). Sivo je boja pepela i magle. Da bi izrazili duboku bol, Hebreji su se posipali pepelom. U našoj je kulturi siva boja pepela izraz polukorote (Chavalier i Gheerbrant 2007: 657). Sivilo maglovitog vremena u mnogima izaziva osjećaj tuge i nostalgije. Siva boja često je simbol prosječnosti, dvojakosti i dosade (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 279).

5.5.1. U hrvatskom i engleskom siva se rijetko javlja kao sastavnica frazema. Sva tri hrvatska frazema sa sivom bojom za koje su pronađeni engleski ekvivalenti u potpunosti se s njima podudaraju. Za nezakonito tržište u oba jezika postoji izraz *sivo tržište*, odnosno *grey market*. Frazemi *siva eminencija* i *a grey eminence* označavaju utjecajnu osobu koja djeluje iz pozadine. „Simbolika sive boje u tome frazemu je u tome što siva boja istodobno može otkrivati, ali i skrivati određenu stvar.“ (Turk, Opašić i Spicijarić Paškvan 2012: 279). *Siva zona*, tj. *a grey area* znači 'nejasno područje u kojem nisu definirana pravila'.

5.5.2. Dok u hrvatskim frazeološkim rječnicima nije pronađen niti jedan frazem koji u sebi sadrži sivu boju, a koji nema engleskog ekvivalenta, u engleskim rječnicima pronađena su dva koja nemaju hrvatskog ekvivalenta. Frazem *a grey matter* se odnosi se na ljudsku inteligenciju. U slučaju ovoga frazema, siva boja ima vizualnu ulogu jer je tvar u mozgu odgovorna za inteligenciju upravo sive boje. Kako bi se opisali utjecajni ljudi čiji je identitet nepoznat, koristi se izraz *men in grey suits*. Slično značenje imaju već navedeni frazemi *siva eminencija* i *a grey eminence* u kojima siva boja simbolizira skrivenost i tajnovitost, pa ta simbolika dolazi do izražaja i u frazemu *men in grey suits*. Frazemom *all cats are grey in the dark* želi se naglasiti kako osobine

po kojima se ljudi međusobno razlikuju u nekim okolnostima ne mogu doći do izražaja.

5. 6. Crvena boja kao sastavnica frazema

Engleski naziv za crvenu boju je *red*, a hrvatska riječ izvorno je vezana uz slavensku riječ *crv*, vjerojatno zato što se od različitih vrsta crvi dobivala crvena boja (Ladan 2009: 725). Osnovne indoeuropske riječi označavaju boju koja je poput krvi.

U mnogim kulturama crvena zauzima važno mjesto. Prema Bibliji, Adam je napravljen od crvene zemlje i njegovo ime na hebrejskom znači *biti crven* (Brenko 2009: 17). Ljudi su vrlo rano naučili dobivati i rabiti crvenu boju, a tijekom povijesti predmeti crvene boje smatrali su se lijepima. Chavalier i Gheerbrant (2007: 90) naglašavaju kako crvena boja ima posebnu snagu i sjaj. Prema Brenko (2009: 17), crvena je drevni dualistički simbol vatre i krvi. Kada je crvena tajnovita i skrivena, tada je ona uvjet života, a kada je prolivena, tada znači smrt. Muška svijetlocrvena prolivena krv ima pozitivne konotacije, a ženska tamna zgrušana krv negativne. Crveno je i boja čovjekove i zemljine užarene nutrine.

U antičkom dobu crvena je predstavljala muškost i povezivala se s bogovima rata (s Aresom u grčkoj mitologiji i Marsom u rimskoj). U ranome kršćanstvu ona simbolizira Kristovu muku, odnosno njegovu prolivenu krv za spasenje ljudi, kao i krv mučenika. Zbog toga se Isus i sveci mučenici prikazuju upravo u crvenoj odjeći (Brenko 2009: 17). Dok s jedne strane crvena predstavlja vjeru i ljubav prema Bogu, s druge strane ona je simbol krvnog zločina, smrti i grijeha.

U prirodi crvena boja asocira na opasnost i upozorenja. Crveno svjetlo na semaforu znači zabranu, a crveni karton u nogometu isključenje. U Starom

zavjetu crvena se boja povezuje s krivnjom, zabranom i iskušenjem. U drevnom Egiptu crvena je boja Setha, boga zla.

Žarka crvena boja povezuje se s ljepotom, strasti, zdravljem, mladosti, bogatstvom i seksualnom privlačnosti (Chavalier i Gheerbrant 2007: 90-91). U mnogim kulturama crvena ruža simbol je ljubavi i vjernosti. U našoj seoskoj kulturi znak ljubavi su crvena jabuka i crveno licitarsko srce (Brenko 2009: 20-21). Crvena boja često se veže i uz narodne svetkovine i svečane trenutke (npr. proslava Nove godine, Božića, svetog Nikole), vjenčanja i djecu. Na Dalekom istoku crvena je boja juga i suše, ali i iskrenosti i sreće.

U političkom kontekstu crvena je boja revolucije, komunizma i političke ljevice. Crvenu se boju često povezuje s nekim negativnim emocijama, kao što su sram i bijes, a ona potiče i nasilje i agresivno ponašanje.

Simbolika crvene boje te njezin vizualni aspekt utjecali su i na čestu pojavu ove boje u hrvatskim i engleskim frazemima.

5.6.1. Prvu skupinu čine hrvatski i engleski semantički ekvivalenti frazema u kojima je naglašena simbolika crvene boje. U oba jezika postoje djelomično podudarni frazemi *kao biku crvena krpa* i *like a red flag to the bull* u značenju 'provokacija'. Djelomična podudarnost očituje se na leksičkoj razini jer hrvatski frazem sadrži riječ *krpa*, a engleski *flag* (hrv. *zastava*). Kako crvena potiče nasilno ponašanje, krpa crvene boje često je korištena u borbama s bikovima.

U frazemima *crveni tepih* ('počasni doček') i *dočekati koga s crvenim tepihom* ('dočekati koga kao važnu osobu) crvena boja ističe važnost. Ovi frazemi u engleskom jeziku imaju svoje semantičke ekvivalente: *red carpet* (s kojim hrvatski frazem uspostavlja potpunu ekvivalenciju) i *roll out the red carpet for someone* (s kojim hrvatski frazem uspostavlja djelomičnu ekvivalenciju, zbog različitih glagolskih sastavnica). Sličnu simboliku crvena ima i u frazemu *provlači se kao crvena nit* što ('to je glavna misao, osnovna ideja') gdje naglašava važnost i skreće pozornost na što (Opašić i Spicijarić

2010: 123). Njegov engleski ekvivalent *something is like a thread running through something* ima djelomično različitu strukturu. Osim što je različit poredak sastavnica, u engleskome frazemu uz sastavnicu *thread* (hrv. *nit*) ne stoji pridjev *crvena*. Također, glagolska sastavnica *running through* (hrv. *provlači se*) sastoji se od dvije riječi, budući da je riječ o frazalnome glagolu.

Značenje 'biti u dugovima' ostvaruje se frazemom *biti u crvenom*. Njegov engleski ekvivalent *be in the red* u potpunosti mu je podudaran. U pozadinskoj slici je tinta crvene boje kojom su se naznačavali dugovi na računima.

5.6.2. Brojnija je skupina frazema u kojima crvena ima vizualnu ulogu. Najčešće se radi o poredbenim frazemima. Čovjekovo lice može poprimiti crvenu boju iz više razloga. Ako se radi o ljutnji ili bijesu, tada se u hrvatskom crvenilo lica uspoređuje s paprikom (*crven kao paprika*), a u engleskom s puranom (<as> *red as a turkey cock*), rajčicom (<as> *red as a tomato*) cvijetom maka (<as> *red as a poppy*) ili božura (<as> *red as a peony*). U hrvatskom se jeziku crvenilo lica, ali i boja nekog predmeta, također može usporediti s cvijetom maka pa se može koristiti frazem *crven kao mak*. Ako je crvenilo rezultat srama ili neugodnosti, u hrvatskom se ono uspoređuje s rajčicom (*crven kao paradajz (rajčica)*) i rakom (*crven kao rak*), a u engleskom s ciklom (<as> *red as a beetroot*) i rakom (<as> *red as a lobster*). U oba jezika frazem *crven kao rak*/*red as a lobster* može se koristiti i kako bi se opisala osoba koja je pocrvenjela od sunca.

Frazem *dobiti crveni karton* ('isključiti koga iz zajednice, lišiti položaja koga') podrijetlom je iz sporta, a u njegovoj pozadinskoj slici je kazneni karton crvene boje kojim se igrač isključuje iz igre zbog prekršaja. U engleskome jeziku postoji frazem jednakoga značenja i dijelom različite strukture zbog razlike u glagolskim sastavnicama, a glasi *be shown the red card*. U hrvatskome jeziku postoji još i frazem *dati crveni karton* ('upozoravati koga na propuste u radu, dati strogu opomenu komu').

5.6.3. Treću skupinu čine frazemi s crvenom bojom karakteristični za hrvatski jezik. U frazemu *crvena linija* crvenom se bojom naglašava krajnje podnošljiva granica koja se ne smije prijeći (Opašić i Spicijarić 2010: 123).

Simbolika crvene boje presudna je i u hrvatskom frazemu *pustiti crvenog pijetla na/pod krov*, što znači 'podmetnuti požar'.

Vizualni aspekt crvene boje presudan je za značenje frazema *crven kao jabuka*, kada je crvenilo odraz dobrog zdravstvenog stanja neke osobe, i *crven kao krv* ('vrlo crven'), koji se najčešće koristi kako bi se opisala boja nekog predmeta (Opašić i Spicijarić 2010: 123).

5.6.4. U mnogim engleskim frazemima simbolika crvene boje dolazi do izražaja. Izraz *red-blooded* opisuje osobu koja ima mnogo energije i uživa u seksualnim odnosima, a *red-hot* nešto što je vrlo uzbudljivo ili uspješno. *Be on red alert* odnosi se na opasnu situaciju u kojoj su vojnici spremni na djelovanje. Blisko značenje ima i frazem *raise a red flag* ('zvoniti na uzbunu'). U kontekstu ljutnje i bijesa koristi se frazem *see red* ('iznenada se naljutiti'). Za dio grada u kojemu se nalazi velik broj bordela i klubova u kojima plešu striptizete koristi se frazem *a red-light district*.

Za nešto čija je namjera zavarati ili uputiti na krivi trag upotrebljava se frazem *a red herring*. Svoje korijene ovaj izraz ima u običaju korištenja mirisa sušene haringe kako bi se pse naučilo da slijede trag. Haringe su nakon postupka dimljenja poprimale crvenu boju.

Iz književnosti je podrijetlom frazem *red in tooth and claw* ('nemilosrdan sukob ili natjecanje'). Izraz je prvi put upotrijebio engleski pjesnik Alfred Tennyson 1850. godine u svojoj pjesmi *In Memoriam*, posvećenoj mrtvom prijatelju⁷.

Pozitivno značenje ima frazem *a red letter day* ('sretan dan') u čijoj su pozadinskoj slici crvena slova kojima su bili napisani blagdani u crkvenim kalendarima.

⁷ Izraz je u pjesmi upotrijebljen pri opisu prirode (*Nature, red in tooth and claw*).

Izraz *a red eye* ima dva značenja: 1. 'jeftin viski', 2. 'zrakoplov koji polijeće kasno navečer i dolazi na odredište iduće jutro'. Frazem *paint the town red* znači 'izaći van i zabaviti se'. Za administraciju u engleskom jeziku zabilježen je frazem *red tape*. Značenje 'uhvatiti koga na djelu' ostvaruje se frazomom *catch someone red-handed*.

U nekim engleskim frazemima crvena boja simbolizira komunizam. Slično je i u hrvatskome jeziku, ali izrazi poput *crvena banda* i *crveni Kmeri* nisu rječnički potvrđeni, a gotovo uvijek se upotrebljavaju u pogrdom smislu. *Reds under the bed* izraz je korišten tijekom Hladnog rata, a odnosio se na strah od prisutnosti ili utjecaja komunista u društvu. Frazem *better dead than red* ('bolje nuklearni rat nego komunističko društvo') u upotrebi je zamijenjen frazomom *better red than dead* ('bolje komunističko društvo nego nuklearni rat') krajem 1950-ih nakon dogovora o nuklearnom razoružanju.

5. 7. Plava boja kao sastavnica frazema

Hrvatska riječ *plav* indoeuropskog je korijena, a razvila se od praslavenske riječi **polv* (Ladan 2009: 726). Engleska riječ za pridjev *plav* je *blue*, a potječe od franačkog *blou*.

Dok su tijekom povijesti dominirale crna, bijela i crvena boja, plava je dugo bila zanemarena. Od svih boja ona je najviše nematerijalna, u prirodi se najčešće prikazuje kao da je stvorena od prozirnosti, odnosno od nagomilane praznine zraka vode i kristala, a praznina predstavlja jasnoću, čistoću i hladnoću (Chavalier i Gheerbrant 2007: 552). Plava je poznata i kao najhladnija i najčišća boja. Njezina ozbiljnost priziva pomisao na smrt, stoga su zidovi egipatskih nekropola bili obojani svijetloplavim bojama. Plava je boja u Egiptu simbolizirala istinu, a još se i danas tamo smatra simbolom sreće (Brenko 2009: 57; Chavalier i Gheerbrant 2007: 553). U tibetanskom budizmu ona predstavlja mudrost, mogućnost i prazninu. Plava je u europskoj kulturi bila boja drugog

reda sve do 12. i 13. stoljeća kada se počela pojavljivati u umjetnosti, na odjeći i na grbovima. U kršćanskoj ikonografiji Djevica Marija počela se prikazivati s plavim plaštom ili u plavoj odjeći. Iz tog se razloga plava dugo smatrala najprimjerenijom bojom za žene jer je predstavljala čednost (Brenko 2009: 57). Zbog asocijacije na nebesko i božansko, plava uskoro postaje kraljevskom bojom. Grbovi mnogih aristokratskih obitelji diljem Europe plave su boje. Kada se govori o politici, plava se boja veže uz pojam mira, stoga mnoge međunarodne institucije (npr. Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Europska unija) imaju plavu boju na svojim zastavama. U tom kontekstu ona simbolizira mir, povezanost i dogovor (Brenko 2009: 62).

Postupno se plava redefinirala u mušku boju, a na to je najviše utjecao protestantizam u 16. stoljeću koji je uz crnu prednost davao i plavoj boji. Danas je plava omiljena boja više od polovice stanovništva na zemlji (Brenko 2009: 57).

5.7.1. Općeeuropski frazem *plava krv* ('plemičko, aristokratsko podrijetlo') u potpunosti se podudara sa svojim engleskim ekvivalentom *blue blood*. Frazem je podrijetlom iz španjolskog jezika (*sangre azul*). Tijekom rata protiv Maura, plemići su sebe na slikama prikazivali s mačem u ruci, a na njihovoj je koži bila vidljiva vena plave boje. To je bio dokaz da se podrijetlom razlikuju od svojih neprijatelja čija je koža bila tamna (Kautsky 1997: 206 u: Opašić i Spicijarić 2010: 126). U engleskom postoji i frazem *true blue*, istoga značenja.

5.7.2. Plava boja ima vizualnu ulogu u frazemu *plava kuverta* u značenju 'mito, podmićivanje'. U njegovoj pozadinskoj slici je plava boja kuverte u koju se stavlja novac koji se nekome predaje kao mito. Engleski jezik poznaje frazem istoga značenja i djelomično podudarnih sastavnica *a brown envelope*, tj. *smeđa omotnica*. Potpuno podudarni frazemi su *plavi ovratnik* i *a blue collar* koji označavaju manualnog radnika. Razlog njihove potpune podudarnosti leži u

činjenici da je hrvatski frazem zapravo kalk nastao prema engleskom modelu. U pozadinskoj slici ovoga frazema su plava odijela u koja su bili odjeveni radnici.

5.7.3. Karakteristični su za hrvatski jezik frazemi u kojima se plava boja čega uspoređuje s nebom ili morem (*plav kao nebo*, *plav kao more*). U navedenim frazemima iz ove skupine plava boja ima vizualnu ulogu.

5.7.4. U engleskom su jeziku frazemi s plavom bojom kao sastavnicom brojniji nego u hrvatskom. U mnogima plava boja ima simboličnu ulogu. Za daleke krajeve koji su uzbudljivi jer su nepoznati koristi se frazem *wide/wild blue yonder*. Izraz je prvi put upotrijebljen 1939. godine u pjesmi *Army Air Corps* Roberta Crawforda.⁸ Neki frazemi s plavom bojom označavaju veliku brzinu ili veću količinu nečega: *like blue blazes* ('mnogo, često'), *talk a blue streak* ('govoriti brzo'), *<run around/rush around etc.> like a blue-arsed fly* ('brzo se kretati'). Iznenadan i neočekivan događaj uspoređuje se munjom koja dolazi iz vedra neba⁹: *a bolt from the blue*. Slično značenje ima i frazem *out of the blue* ('iznenada, bez upozorenja'). Za osobu koju preferira netko tko ima određene ovlasti upotrebljava se frazem *a blue-eyed boy*. Plava boja ovdje se povezuje s nevinošću djeteta.

Vizualni aspekt plave boje također sudjeluje u gradnji značenja nekih engleskih frazema. Za osobu koja je u dilemi i mora izabrati između dvije jednako neprivlačne opcije kaže se da je između vraga i dubokog plavog mora (*between the devil and the deep blue sea*). Lice može poprimiti plavu boju uslijed obavljanja neke teške aktivnosti što opisuje frazem *do something until you are blue in the face*. S obzirom na boju odjeće koju nose, za policijske snage postoji frazem *boys in blue*¹⁰.

⁸ Izraz je upotrijebljen u stihu *Off we go into the wild blue yonder, climbing high into the sun*.

⁹ Vedro nebo implicira plavetnilo. U hrvatskom jeziku postoji frazem jednakog značenja i slične strukture (*kao grom iz vedra neba*), ali u sebi ne sadrži plavu boju kao sastavnicu koja bi opisivala nebo.

¹⁰ U hrvatskom jeziku postoji izraz *plavci* koji se također odnosi na policajce, ali on nije frazem.

5. 8. Zelena boja kao sastavnica frazema

Pridjev *zelen* izveden je od praslavenskog korijena **zel*, dodavanjem sufiksa *-en* (Skok 1973: 648 u : Opašić i Spicijarić 2010: 128). Engleska riječ *green* dolazi od staronordijskog *groenn* (Ladan 2009: 727).

Zelena boja budi asocijacije na prirodu, život, plodnost, snagu, obnavljanje i besmrtnost. Zeleno je boja biljaka i iskonskih voda. U hinduizmu se Višnu, nositelj svijeta prikazuje u obliku kornjače zelenog lica (Chavalier i Gheerbrant 2007: 862). U antici sve što je bilo u vezi s morskim bogovima imalo je na sebi zelene pločice mora. U drevnim srednjoameričkim kulturama zelena je boja vladara i dostojanstvenika, a povezuje se sa zelenim perjem *quetzala*, ptice koja simbolizira *Quetzalcoatl*, pernatu zmiju (Brenko 2009: 69). U tim društvima zelena boja predstavlja proljeće, rast i obnavljanje. U dalekoistočnim kulturama ona simbolizira život, ali i smrt i propadanje. Kinezi zelenu poimaju kao boju snage, nade i dugovječnosti. U starom se Egiptu zelena boja povezivala s kultom vegetacije i besmrtnosti. Bog plodnosti Oziris prikazivao se kao biće koje ima zelenu kožu (Brenko 2009: 69). Za islam zelena boja predstavlja spasenje i simbol najvećega blaga. Kaže se da je Muhamedov ogrtač bio zelene boje i pod njega su se sklanjali njegovi izravni potomci (Chavalier i Gheerbrant 2007: 863). Zato danas zastave mnogih islamskih zemalja na sebi imaju zelenu boju. U hrvatskom folkloru zelenilo se pojavljuje u magijskom značenju i njegova uloga je da otjera demone i prenese plodnost na ljude, stoku i usjeve. U nekim se hrvatskim krajevima zelena boja veže uz blagdan Svetog Jurja. U Europi su se mitska bića, poput vilenjaka i zmajeva prikazivala u zelenoj boji, a u srednjem vijeku tako je prikazivan i Sotona. U istom razdoblju ona se veže uz početak nove ljubavi, ali i nevjeru i mladenačku prevrtljivu ljubav. Zeleno simbolizira mladost i neiskustvo, a u kombinaciji sa žutim zavist. Promjenjivost vezana uz postupke dobivanja te boje utjecala je i na njezinu simboliku pa se ona veže i uz pojmove slučajnosti, neizvjesnosti, sreće i

nesreće (Brenko 2009: 71). Značenja ove boje ponekad su oprečna kao što je to slučaj u Irskoj, u čijem se folkloru zelena poima kao boja koja donosi nesreću. S druge strane, ona se smatra nacionalnom bojom.

Zeleno je boja lovaca zbog njihove povezanosti sa šumom. Ova boja vezuje se i za sudbinu pa su tradicionalno stolovi za rulet i biljar zelene boje. Budući da su prve dolarske novčanice bile zelene boje, ona asocira na novac, stoga ju se povezuje s bankama i financijama (Brenko 2009: 73). Nasuprot crvenoj koja znači zabranu, zelena znači dopuštenje i slobodan prolaz. Zbog asocijacije na prirodu, zelena se danas veže uz ekologiju i zdravlje.

5.8.1. Kao što je već spomenuto, zeleno može simbolizirati mladost, nezrelost i neiskustvo. U tom aspektu u hrvatskom i engleskom potvrđeni su semantički ekvivalenti koji su djelomično podudarni zbog strukturnih i leksičkih razlika. To su frazemi *biti mlad i zelen* i *be as green as grass* u značenju 'biti mlad, neiskus, nezreo i naivan'.

Zeleno simbolizira biljke i prirodu. U oba jezika postoje frazemi koji znače 'uspješno uzgajati cvijeće', a to su *imati zelenu ruku*¹¹ i *have green fingers*. Frazemi su djelomično podudarni¹² zbog razlike na leksičkoj, ali i na strukturnoj razini zbog razlike u broju (u hrvatskom jeziku riječ *ruka* je u jednini, a u engleskom riječ *fingers* je u množini). Engleski frazem ovoga značenja ima i svoju inačicu, a to je *have a green thumb*. Između njega i hrvatskog frazema razlika je samo na leksičkoj razini.

Potpunu ekvivalenciju uspostavljaju frazemi *dati/davati zeleno svjetlo* komu i *give somebody the green light* ('odobriti, dopustiti komu što) te *dobiti/dobivati zeleno svjetlo* i *get the green light* ('dobiti/dobivati dopuštenje, odobrenje za što'). „U oba je primjera riječ o terminološkome podrijetlu,

¹¹ Frazem *imati zelenu ruku* nije registriran u frazeološkim i općim rječnicima hrvatskoga jezika, već samo u *Hrvatsko-engleskom frazeološkom rječniku* Ivane Bendow.

¹² Navedeni frazemi mogu se shvatiti i kao potpuno podudarni ekvivalenti zbog odnosa holonimije i meronimije u koje ulaze njihove sastavnice *ruka* i *fingers* (hrv. *prsti*), odnosno *thumb* (hrv. *palac*). *Ruka* je holonim, a *prsti* i *palac* njezini meronimi.

odnosno o asocijaciji na zeleno svjetlo u prometu koje označava slobodni prolaz“ (Opašić i Spicijarić 2010: 129).

Oba jezika poznaju frazem sa značenjem ('popraviti svoj položaj, oporaviti se'). U hrvatskom taj frazem ima zelenu boju kao sastavnicu, a glasi *doći (stići) na zelenu granu*. Zelena boja ovdje simbolizira novi početak i kraj nepovoljnog razdoblja (Opašić i Spicijarić 2010: 128-129). Njegovi engleski ekvivalenti (*turn the corner, come out ahead*) imaju posve različit sastav i strukturu. *Turn the corner* u doslovnom bi prijevodu glasio *skrenuti za ugao*. *Come out ahead* teško je doslovno prevesti s obzirom da se radi o kombinaciji frazalnog glagola i priloga koji imaju nekoliko značenja. Glagol *come out* može značiti: 1. 'izaći', 2. 'svršiti se', 3. 'ispasti' (ako se radi o npr. fotografiji ili parnici), 4. 'pročuti se', 5. 'proizlaziti'; a prilog *ahead*: 1. 'sprijeda, ispred, naprijed', 2. 'preda se', 3. 'predstojeći', 4. 'unaprijed' (Bujas 1998: 35, 165).

5.8.2. U sljedećoj skupini frazema zelena boja ima vizualnu ulogu. Frazem *biti zelen u licu* znači 'izgledati loše, osjećati mučninu', što se očituje bljedilom u licu. Njegov engleski ekvivalent *be green around gills* djelomično mu je podudaran zbog strukturnih i leksemskih razlika. Engleska riječ *gills* odnosi se na meso između uha i čeljusti, a frazem se u ovakvom obliku u engleskom jeziku upotrebljava od 17. stoljeća.

U oba jezika potvrđeni su frazemi sa značenjem 'jako zavidjeti komu', a oni glase *biti zelen/pozelenjeti od zavisti* i *be green with envy*. Između ova dva frazema također se može ustanoviti djelomična ekvivalencija zbog strukturnih i leksičkih razlika. Vizualna uloga zelene boje u ovim se frazemima očituje u boji lica koju poprimi lice osobe koja se ljuti ili je zavidna, a poistovjećuje se s bljedilom.

5.8.3. Karakterističan je za hrvatski jezik frazem *proći kao zelena trava* koji znači 'nastradati, nemati uspjeha'. Kako zelena ponekad predstavlja nesreću, njezina simbolika utjecala je na njegovo negativno značenje. Frazem *za zelenim stolom* ('na neslužbenom mjestu, na mjestu određenom za donošenje važnih

odluka') u pozadinskoj slici ima zelenu boju platna kojim su bili pokriveni stolovi za kojim su se donosile odluke.

5.8.4. Za razmišljanje da su životi drugih ljudi uvijek bolji od vlastitog u engleskom postoji frazem *the grass is always greener*. Proširena inačica ovoga frazema je *the grass is always greener on the other side of the fence*.¹³ Sličan aspekt značenja ima i frazem *greener pastures* ('bolje mjesto ili posao').

Za ljubomoru u engleskom jeziku postoji frazem *green-eyed monster*. Značenje se ovdje temelji na simbolici zelene boja koja predstavlja zavist i ljubomoru. Frazem je podrijetlom iz Shakespearovog *Othella*.¹⁴

Frazem *wear the green willow* ima dva značenja: 1. 'tugovati zbog gubitka drage osobe'; 2. 'patiti zbog neuzvrćene ljubavi'. Ovaj frazem potvrđuje da u nekim kulturama, osim bijele i crne, i zelena boja može predstavljati tugu i žalost.

Zelena boja utječe na pozitivno značenje frazema *the rub of green* koji znači 'sreća, osobito u sportskim natjecanjima'.

5. 9. Žuta boja kao sastavnica frazema

Hrvatski pridjev žut razvio se iz baltoslavenskog, sveslavenskog i praslavenskog pridjeva **žltъ* (Skok 1973: 689 u: Opašić i Spicijarić 2010: 131). Današnja engleska riječ za žuto, *yellow*, razvila se od staroengleske riječi *geolu*.

Žuto je „najtoplija, najekspanzivnija i najsajjnija boja“ (Chavalier i Gheerbrant 2007: 916). Iznenađujuće je da od srednjega vijeka žuta boja u zapadnoj civilizaciji ne zauzima važno mjesto, s obzirom na to da je ona boja Sunca, a ono u mnogim kulturama ima pozitivnu ulogu i često je štovano kao božanstvo. Žuta Sunčeva svjetlost zato simbolizira božansku mudrost (Brenko

¹³ Kad bi se taj frazem doslovno preveo na hrvatski, glasio bi: *trava je uvijek zelenija s druge strane ograde*

¹⁴ Citat u kojemu je upotrijebljen navedeni frazem glasi: *O! Beware my lord of jelaousy, It is the green-eyed monster which doth mock The meet it feeds on.*

2009: 77). Zbog pozitivnih osobina Sunca žuta boja simbolizira i toplinu, optimizam, veselje, plodnost, bogatstvo, napredak, vječnost. Međutim, žuta boja ima i neka negativna značenja. Budući da se veže uz jesen, ona je boja zrelosti, starosti, propadanja. Žuta boja može biti i znak bolesti jer bolesni ljudi nerijetko imaju žutu kožu.

U srednjovjekovnoj Europi sve marginalne društvene skupine morale su nositi oznake žute boje. Jednaku praksu proveli su i nacisti 1930-ih obilježavajući Židove žutom zvijezdom.

U Kini žuta boja simbolizira sreću, slavu, mudrost, sklad, dominaciju i moć.

Žuto je simbol nevjere pa se u žutoj odjeći tijekom 10. stoljeća prikazuju nevjerni supružnici (Brenko 2009: 77). Žuto je i boja ludila. Razlog tomu možda leži u činjenici da šafran, cvijet koji se koristio za dobivanje žute boje, sadrži tvar koja izaziva nekontroliran smijeh (Pastoureau 2005: 65-67 u: Brenko 2009: 77-78). Žuta je i boja sumpora koji može izazvati mentalne poteškoće. U ovom kontekstu simbolika žute boje dolazi do izražaja u frazemu *žuta kuća* koji označava umobolnicu.

Elektrifikacija je jedan od razloga zašto je žuta boja ponovno dobila na važnosti potkraj 19. stoljeća. Vrlo je uočljiva pa se danas koristi u prometnoj signalizaciji. Uz crnu boju koristi se i kao znak upozorenja za eksplozivna i radioaktivna sredstva (Brenko 2009: 81).

Žuta boja kao sastavnica nije česta ni u hrvatskim ni u engleskim frazemima.

5.9.1. Frazem *došla je žuta minuta* komu označava trenutak u kojemu isprovociran čovjek gubi kontrolu. U engleskom jeziku postoje frazemi jednakoga značenja, ali različite strukture i leksičkog sastava: *the whim took somebody*, *somebody was in a state*, *somebody went nuclear (ballistic)*.

Značenje 'nastradati, jako loše proći' može se izreći frazemom *nadrljati (nagrabusiti) kao žuti*. U engleskom jeziku zabilježeni su njegovi nepodudarni

ekvivalenti: *have had your chips, be up the creek <without a paddle>, be dead meat*.

5.9.2. Kao što je već rečeno, uslijed bolesti lice osobe može poprimiti žutu boju, pa se ono uspoređuje s limunom (*žut kao limun*). Njegov je engleski ekvivalent već spomenuti frazem koji u sebi sadrži zelenu boju, budući da i zelena može upućivati na loše zdravstveno stanje, a to je *be green around gills*. U hrvatskom postoji još jedan frazem slična značenja kao i prethodno navedeni, u kojemu se žuta boja lica uspoređuje s voskom (*žut kao vosak*). U primjerima iz ove skupine vizualni aspekt žute boje presudan je za značenje frazema.

5.9.3. Za značenje frazema *žuti tisak* i njegov djelomično podudarni engleski ekvivalent *yellow journalism* ('novine koje se bave tračevima o slavnim osobama'), nisu presudna ni simbolika žute boje ni njezina vizualna uloga.

5.9.4. Sljedeći primjeri frazema specifični su za hrvatski jezik. Iako je zelena simbol mladosti, u frazemu *biti žut oko kljuna* ('vrlo mlad i neiskusni') mladost i neiskustvo simbolizira žuta boja.

Frazemi *dati/davati žuti karton* ('upozoriti koga na propuste ili pogreške') i *dobiti/dobivati žuti karton* ('biti upozoren na propuste ili pogreške') preuzeti su iz sporta gdje je žuti karton sudački znak opomene (Opašić i Spicijarić 2010: 132).

5.9.5. U frazeološkim rječnicima engleskoga jezika pronađen je samo jedan frazem koji nema hrvatskog ekvivalenta, a sadrži žutu boju. To je frazem *yellow-bellied* koji označava osobu koja nije hrabra.

5. 10. Ružičasta boja kao sastavnica frazema

Hrvatski pridjev *ružičast* ime je dobio prema nazivu za cvijet ruže koji je preuzet iz latinskog jezika (lat. *rosa*). Istog je podrijetla i engleska riječ *rosy*, no češće je u upotrebi riječ *pink* koja je nepoznatog podrijetla.

Svoju simboliku ružičasta je boja dobila tijekom 18. stoljeća postavši ublažena crvena (Brenko 2009: 89). U razdoblju rokokoja ona predstavlja sentimentalnost i sladunjavost. Ružičasta se poima kao boja za djevojčice, nasuprot plavoj koja je namijenjena dječacima. Ta podjela uvriježila se u zapadnoj kulturi tijekom 20. stoljeća. Zbog toga se uz ružičastu vežu osobine koje se smatraju tipično ženskima, a to su krhkost, nježnost, brižnost i površnost (Brenko 2009: 91).

Danas ružičasta boja dobiva nova značenja. Njezinim svjesnim isticanjem žele se srušiti predrasude i stereotipi vezani uz osobine žena, te se želi naglasiti njihova snaga i samopouzdanje.

5.10.1. Frazem *prikazati/prikazivati* koga, što u ružičastoj boji ('prikazivati koga, što uljepšano') ima svoj semantički ekvivalent u engleskom jeziku koji glasi *paint a rosy picture* of something. Između njih može se ustanoviti nulta ekvivalencija zbog različitosti gotovo svih sastavnica i strukture. Ako se želi naglasiti da je život težak, u hrvatskom se to može učiniti frazomom *nije sve u životu ružičasto*. U engleskom jednako značenje ima frazem *life is not all roses* pa i između njih postoji djelomična ekvivalencija, zbog djelomične razlike u sastavnicama (na mjestu pridjeva *ružičasto* u engleskom frazemu nalazi se leksem *roses* (hrv. *ruže*)) i strukturi. Posve su podudarni frazemi *ružičasta slika* i *a rosy picture/image* sa značenjem 'uljepšan dojam ili predodžba'. Oba jezika poznaju frazeme sa značenjem 'optimistično gledati na što, a oni glase *gledati kroz ružičaste naočale* <na> što i *see something through rose-tinted spectacles* i djelomično su podudarni zbog različite strukture pridjevskih sastavnica. U svim navedenim primjerima ružičasta boja simbolizira viđenje stvari u pozitivnom svjetlu.

5.10.2. Dok su u hrvatskom jeziku frazemi s ružičastom bojom kao sastavnicom malobrojni, u engleskim frazeološkim rječnicima pronađeno ih je još nekoliko. Ako se želi naglasiti nepostojanje problema, tada će se upotrijebiti frazem *everything in garden is rosy*. Frazem *a pink slip* označava pismo koje

poslodavac šalje radniku kako bi ga obavijestio o otkazu. Da se ružičasta najčešće veže uz žene potvrđuje i frazem *pink-collar*, a odnosi se na poslove koje uglavnom obavljaju žene. Ružičasta se boja česte povezuje i sa homoseksualcima, pa se za novac koji oni potroše kaže *the pink pound/dollar*. Ružičasta boja upućuje i na dobro zdravlje, stoga je u tom kontekstu u engleskom jeziku zabilježen frazem *in the pink* ('u dobrom zdravstvenom stanju').

5. 11. Smeđa boja kao sastavnica frazema

Hrvatski pridjev *smeđ* razvio se iz praslavenskog i staroslavenskog pridjeva *smeđь*. Engleski *brown* dolazi od staroengleskog *brun*. Smeđe asocira na uvenuti list, a simbolizira tugu i zemlju (Škara 1995: 460). U hrvatskom jeziku nisu zabilježeni frazemi sa smeđom bojom kao sastavnicom, a u engleskom ih je nekolicina. Značenje 'maštati, sanjariti' ostvaruje se frazemom *be in a brown study*. Frazem *as brown as a berry* označava osobu čija je koža potamnila uslijed izlaganja suncu. Ovdje smeđa boja ima vizualnu ulogu. Za već pripremljenu hranu koja se iznosi iz kuće u papirnoj vrećici u engleskom se upotrebljava izraz *brown-bagging*. U njenoj je pozadinskoj slici vrećica smeđe boje.

5. 12. Purpurna/ljubičasta boja sastavnica frazema

Purpurna boja dobiva se miješanjem plave i crvene. I hrvatski i engleski naziv (*purple*) razvili su se iz grčke riječi *porphyra* koja je označavala školjku iz koje se dobivala purpurna boja. U hrvatskom je češći naziv za ovu boju *ljubičasta*, a u engleskom se koristi još i *violet*.

Tijekom povijesti odjeća purpurne boje bila je znak pripadanja najvišim društvenim slojevima. Purpurna je i boja magije pa se čarobnjacima često prikazuju u ljubičastim ogrtačima. U antici je purpurna bila boja vladara (Brenko 2009: 31).

Ljubičasta, odnosno purpurna, je boja biskupa i kardinala, a u kršćanskoj liturgiji zauzima važno mjesto među bojama. Ona je tradicionalno i boja teologije, a simbolizira skromnost, poniznost, ali i moć.

Ljubičasta se u hrvatskim frazemima ne pojavljuje, a u engleskim frazeološkim rječnicima pronađena su samo dva takva frazema. Značenje frazema *born in the purple* ('biti rođen u vladajućoj ili povlaštenoj obitelji') temelji se na simbolici purpurne boje. Frazem *purple patch* označava uspješno razdoblje. Njegovo značenje nije odraz ni simbolike ni vizualnog aspekta ove boje.

6. Zaključak

Budući da su boje prisutne u svemu što nas okružuje, i u hrvatskom i u engleskom jeziku potvrđen je znatan broj frazema koji sadrže jednu od boja kao svoju sastavnicu. Boje koje se pojavljuju u frazemima oba jezika su crna, bijela, siva, plava, crvena, zelena, žuta i ružičasta, a u frazemima engleskoga jezika zabilježene su još i smeđa te purpurna boja. Frazeološko značenje motivirano je simboličkom ili vizualnom komponentom boja. Iako su semantički ekvivalentni, između frazema hrvatskoga i engleskoga jezika moguće je utvrditi potpunu podudarnost, djelomičnu podudarnost ili nepodudarnost, uzimajući u obzir njihovu strukturu i leksički sastav. Značenja i konteksti u kojima se pojavljuju frazemi sa sastavnicom boja u velikoj se mjeri podudaraju. Više je podudarnih frazema koji značenje grade na vizualnoj komponenti nego na simbolici. Između analiziranih frazema postoje i određene razlike koje su odraz specifičnih struktura promatranih jezika, ali i njihove tradicije i kulture. Iako su boje

univerzalna kategorija, naše je opažanje u skladu s vrijednostima sredine u kojoj živimo, a to se odražava i na jezik.

Sažetak

U radu se analiziraju odabrani frazemi hrvatskoga i engleskoga jezika sa sastavnicom boja. Boje igraju važnu ulogu u svakodnevnom životu, a to ostavlja trag i u jeziku. Objašnjava se simbolika pojedinih boja, a kontrastivnom analizom utvrđuju se sličnosti i razlike između hrvatskih i engleskih frazema. Analizom je utvrđeno da je značenje pojedinog frazema izgrađeno na simbolici ili na vizualnoj komponenti određene boje. Između frazema utvrđena je potpuna podudarnost, djelomična podudarnost i nepodudarnost, s obzirom na njihovu strukturu i leksički sastav. Također, u oba su jezika utvrđeni frazemi specifični za taj jezik, odnosno oni koji nemaju svoje ekvivalente u drugom jeziku.

Ključne riječi

frazemi, boje, hrvatski jezik, engleski jezik, kontrastivna analiza

Contrastive analysis of Croatian and English colour idioms

Key words: idioms, colours, English language, Croatian language, contrastive analysis

Izvori

- Anić, Vladimir (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi liber.
- Bendow, Ivana (2006). *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bendow, Ivana (2009). *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bujas, Željko (2008). *Veliki englesko-hrvatski rječnik*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Cambridge International Dictionary of Idioms* (2002). Cambridge: Cambridge University Press.
- Chavalier, Jean; Gheerbrant, Alain (2007). *Rječnik simbola*, Zagreb: Kulturni informativni centar: Naklada Jesenski i Turk.
- Collin, Didier (2004). *Rječnik simbola, mitova i legendi*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Longman Dictionary of Contemporary English for Advanced Learners* (2009). Harlow: Pearson Education Limited.
- Matešić, Josip (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica; Fink-Arsovski, Željka; Venturin, Radomir (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Oxford Dictionary of Idioms* (2004). New York: Oxford University Press.
- Virgoč, Dalibor; Fink-Arsovski, Željka (2008). *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Skok, Petar (1971-1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (1-4)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Literatura

- Brbora, Sanja (2005). „Što je zajedničko marelici i lososu? (O nazivima za boje)“, u: *Semantika prirodnog metajezika i jezika semantike* (ur. Jagoda Granić), Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 111-121.
- Brenko, Aida (2009). „Simbolika boja“, u: *Moć boja*, Zagreb: Etnografski muzej, str. 15-93.
- Cucha, Jana (2012). *English and Czech Colour Idioms. A Comparative Study* (diplomski rad), Sveučilište u Češkim Budejovicama: Češke Budejovice. (http://theses.cz/id/uv9qol/DP_JANA_CUCHA.pdf , pregledano 24.7.2015.).
- Djekić, Jelena (2014). *Crno-bijeli svijet u poljskoj i hrvatskoj frazeologiji* (magistarski rad), Filozofski fakultet u Zagrebu: Zagreb, (<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4393/1/Jelena%20Djeki%C4%87%20-%20CRNO-BIJELI%20SVIJET%20U%20POLJSKOJ%20I%20HRVATSKOJ%20FR.pdf> , pregledano 20.7.2015.).
- Domazet, Sanja (2011). „Kontrastivna analiza hrvatskih i njemačkih frazema koji u sebi sadrže sastavnicu *noga/Bein*“, *Hrvatistika*, god. 5, br. 5, str. 173-182.
- Fink-Arsovski, Željka (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb: FF press.
- Fisiak, Jacek (1981). „Some Introductory Notes Concerning Contrastive Linguistics“, u: *Contrastive Linguistics and the Language Teacher* (ur. Jacek Fisiak), Oxford: Pergamon, str. 1-9.
- Hrnjak, Anita (2002). „Crno-bijeli svijet frazeologije (na materijalu hrvatskih i ruskih frazema)“, u: *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – izazovi na*

- početku XXI. Stoljeća* (ur. Diana Stolac, Nada Ivanetić i Boris Pritchard), Zagreb-Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 203-209.
- James, Carl (2011). „Što je kontrastivna analiza?“, prijevod objavljen u časopisu *Hrvatistika*, god. 5, br. 5, str. 197-205.
- Jernej, Josip (1992-1993). „O klasifikaciji frazema“, *Filologija*, 20-21, str. 190-197.
- Kapović, Mate (2009). „Boje u jeziku“, u: *Moć boja*, Zagreb: Etnografski muzej, str. 163-167.
- Kautsky, John H. (1997). *The Politics of Aristocratic Empires*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Kružić, Barbara (2011). „Na vječnim lovištima love i Hrvati i Englezi: Analiza hrvatskih i engleskih frazema vezanih uz smrt“, *Hrvatistika*, god. 5, br. 5 str. 147-162.
- Kučanda, Dubravko (1989). „Primijenjena i teorijska kontrastivna analiza gramatičkih relacija“, u: *Uporabno jezikoslovlje* (ur. Inka Štrukelj), Ljubljana: Zveza društva za uporabno jezikoslovlje Jugoslavije, str. 580-584.
- Ladan, Tomislav (2009). *Život riječi: etimologija i uporaba*, Zagreb: Novela media.
- Makkai, Adam. (1972). *Idiom Structure in English*. The Hague: Mouton De Gruyter.
- Menac, Antica (2007). *Hrvatska frazeologija*, Zagreb: Knjigra.
- Novak Milić, Jasna (2005). „Oko, uho i nos u hrvatskim i švedskim frazemima“, u: *Semantika prirodnog metajezika i jezika semantike* (ur. Jagoda Granić), Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 535-549.
- Opašić, Maja; Spicijarić, Nina (2010). „Prilog kontrastivnoj analizi frazema sa sastavnicom boja u hrvatskoj, talijanskoj i njemačkoj frazeologiji“, *Fluminensia*, god. 22, br. 1, str. 121-136.

- Pintarić, Neda (2007). „Pragmatična značenja crne boje i njezinih nijansa u poljskome i hrvatskome jeziku“, u: *Slavenska frazeologija i pragmatika* (ur. Željka Fink-Arsovski i Anita Hrnjak), Zagreb: Knjigra, str. 178-182.
- Škara, Danica (1995). „Simbolika boja: jezične i kulturološke razlike“, u: *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije* (ur. Jelena Mihaljević Djigunović i Neda Pintarić), Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 455-464.
- Turk, Marija (1994). „Naznake o podrijetlu frazema“, *Fluminensia*, god. 6, br. 1-2, str. 37-47.
- Turk, Marija; Opašić, Maja (2008). „Supostavna raščlamba frazema“, *Fluminensia*, god. 20, br. 1, str. 19-31.
- Turk, Marija; Opašić, Maja; Spicijarić Paškvan, Nina (2012). „Crno na bijelom: Crna, bijela i siva boja u hrvatskoj, talijanskoj i njemačkoj frazeologiji“, u: *Zbornik Međunarodnog znanstvenog skupa u spomen na prof. dr. sc. Josipa Jerneja (1909.-2005)* (ur. Maslina Ljubičić, Ivica Peša Matracki i Vinko Kovačić), Zagreb: FF press, str. 269-282.